



Lärarhandledningens bilagor
Åk 5

Karin Fällman-Bajagić
Christina Hansson
Susan Nieland

Sanoma Utbildning

Postadress: Box 30091, 104 25 Stockholm

Besöksadress: Alströmergatan 12, Stockholm

Hemsida: www.sanomautbildning.se

E-post: info@sanomautbildning.se

Order/Läromedelsinformation

Telefon: 08-587 642 10

Telefax: 08-587 642 02

Redaktör/Projektledare: Karin Lönnqvist

Grafisk form: Anette Hedberg

Illustrationer:

Anette Hedberg (1–6, 19, 29, 33, 37, 39, 65, 72, 73)

Feri Fazeli (32, 38, 54, 74–79)

Bildredaktör: Iréne Berggren

ZickZack Skrivrummet 5, Lärarhandledningens bilagor

ISBN 978-91-523-3933-6

© 2012 Karin Fällman-Bajagić, Christina Hansson, Susanne Nieland och Sanoma Utbildning AB, Stockholm



Kopieringsförbud! Detta verk är skyddat av lagen om upphovsrätt. Kopiering, utöver lärares rätt att kopiera för undervisningsbruk enligt BONUS-Presskopias avtal, är förbjuden. BONUS-avtal tecknas mellan upphovsrätsorganisationer och huvudman för utbildningsanordnare t.ex. kommuner/universitet. För information om avtalet hänvisas till utbildningsanordnarens huvudman eller BONUS-Presskopia. Den som bryter mot lagen om upphovsrätt kan åtalas av allmän åklagare och dömas till böter eller fängelse i upp till två år och bli skyldig att erlagga ersättning till upphovsman/rättsinnehavare.

Kopiering tillåten enbart för användning i den egna undervisningen.

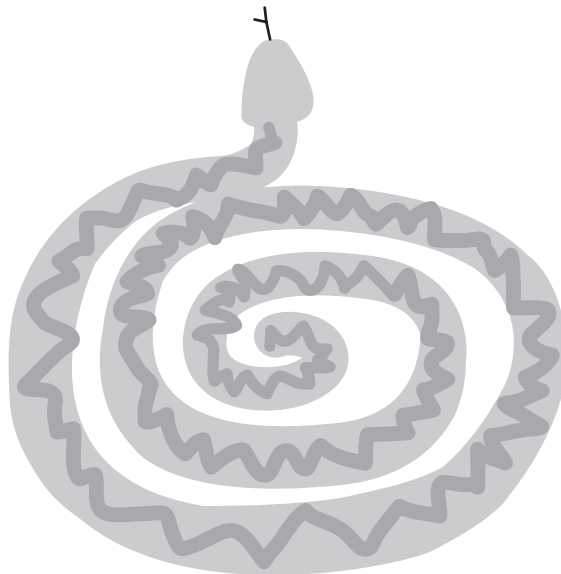
Huggormen i mormors stenröse

När jag var liten åkte min familj och jag ofta till mormor på påsklovet. Mormor bodde i utkanten av en by i Dalarna. Jag och min bror Erik tyckte mycket om att vara där, för vi fick leka i skogskanten.

En gång sa mormor att vi inte fick gå nära stenröset som fanns alldeles i skogsbrynet. När vi frågade varför svarade mormor att huggormen alltid ligger där och solar sig. Och på våren fick den ungar, flera stycken, och de är väldigt giftiga, förklarade mormor.

Naturligtvis sprang vi raka vägen till stenröset. Både Erik och jag ville se ormarna som solade sig. Vi smög försiktigt fram mot de stora stenarna, men såg ingen orm. Vi väntade väldigt länge men ingen orm kom.

På kvällen frågade jag mamma om hon sett någon orm vid stenröset, men det hade hon aldrig gjort. Däremot hade hon hittat ett ormskinn en gång, och så berättade hon hur ormarna byter skinn varje år. Men någon riktig huggorm hade hon aldrig sett i verkliga livet, bara på bilder i böcker och i tv.



Huggorm

Huggormen tillhör gruppen kräldjur. Det finns fler än 2 500 ormararter i världen, men i Sverige finns det bara tre arter av ormar, huggorm, snok och hasselsnok.

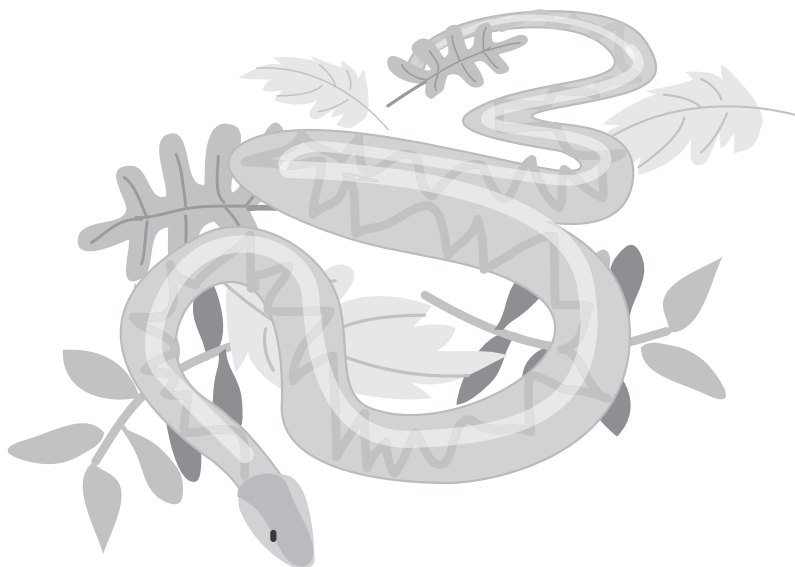
Huggormen finns i hela Sverige utom i fjälltrakterna och norr om polcirkeln. Den trivs bäst i stenig, fuktig och snårig mark.

Huggormen är gråbrun, ibland svart med ett ljusare sicksackband på ryggen. Skinnet består av fjäll som skyddar mot uttorkning. Det känns torrt och strävt. Ormar har inga ögonlock, utan bara ett genomskinligt fjäll som skydd över ögonen. Tungan är lång och kluven och används till att lukta med. Huggormen har två långa gifttänder, som används för att döda bytet. Den kan bli 65–80 cm lång och 20 år gammal.

Huggormen äter mest sorkar och möss, som den hittar med hjälp av sin kluvna tunga. Den äter också fågelägg. Bytet sväljer den helt.

I maj parar sig huggormen. Honan bär äggen i kroppen tills de kläcks och hon föder levande ungar. Det blir 8–10 ungar som är cirka 15 cm långa.

Ormar är växelvarma djur, vilket betyder att de har samma kroppstemperatur som luften omkring. När det blir kallare på hösten kryper de ner i djupa jordhålor. Där ligger de i dvala tillsammans med flera andra ormar för att hålla värmen.



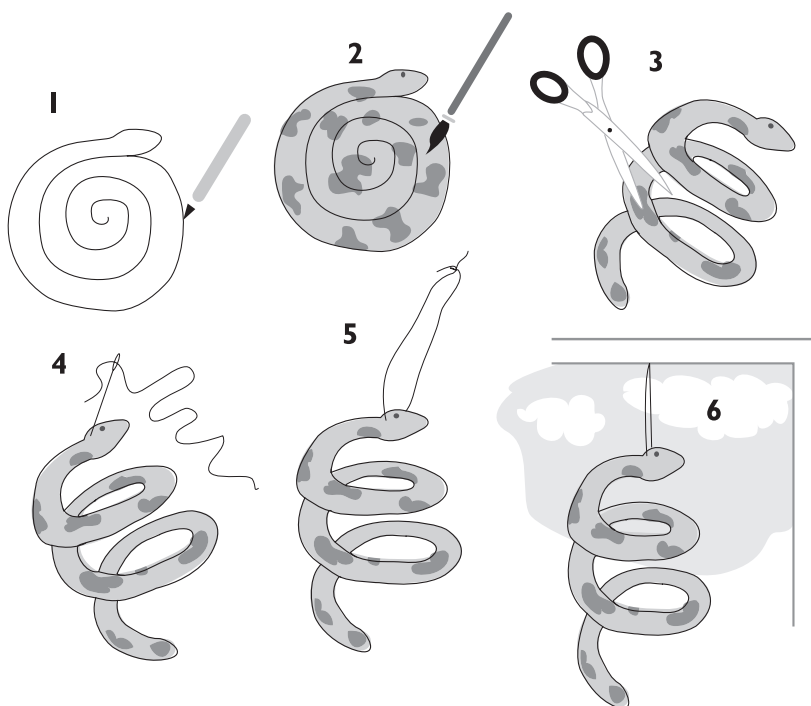
Gör din egen huggorm

Du behöver:

- Ett vitt ritpapper i A4-storlek
- Färgpennor
- Sax
- Synål och cirka 50 cm sytråd

Arbetsgång:

1. Rita din huggorm som på bilden.
2. Måla din orm.
3. Klipp ut ormen.
4. Träd tråden på nålen och stick nålen genom huggormens huvud.
5. Knyt ihop tråden till en ögla att hänga ormen i.
6. Häng upp huggormen i ditt fönster.



Mannen och huggormen

En gammal man var ute på promenad en kall vinterdag. Då fann han en halvt ihjälfrusen huggorm liggande på vägen. Eftersom den gamle tyckte synd om ormen, lyfte han upp den och la den mot sitt bröst innanför jackan.

Av värmen vaknade huggormen ur sin dvala, lyfte sitt huvud för att bita mannen och väste elakt. Mannen kastade då snabbt ner ormen i den kalla snön igen.

– Är detta tacken för att jag ville värma dig? skrek mannen. Då får du gärna frysa ihjäl! Och så fortsatte mannen sin promenad.



Otack är världens lön.

Besök

HUGGORMSTERRARIET

Öppet året runt

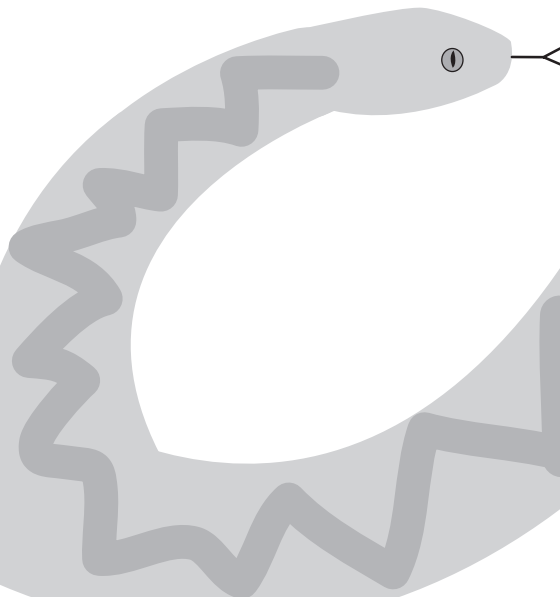
Vardagar 11-16

Helger 11-18

Entre 100 kr för vuxna, barn halva priset
Gå 4 betala för 3!

Möt huggormar utan risk!

Här kan du också möta många av världens farligaste ormar
Vi har mer än 50 olika arter, allt från
världens längsta anakonda på nära 10 m
till de minsta på cirka 15 cm

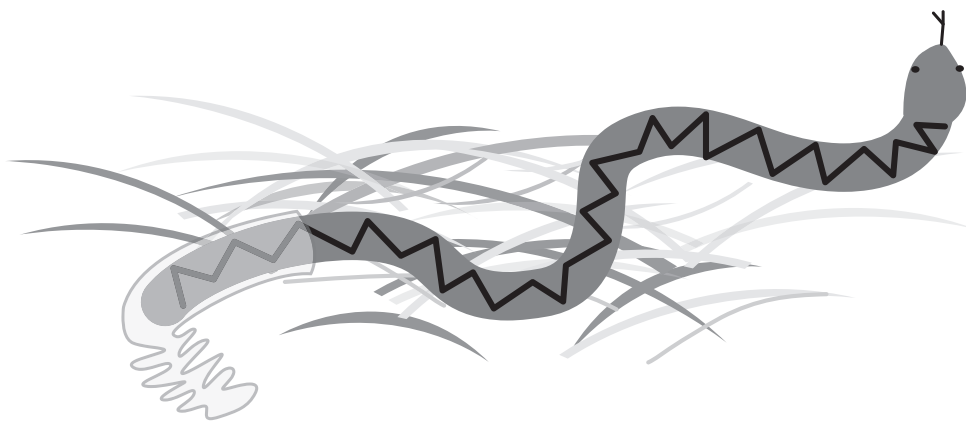


Varför och hur ömsar huggormar skinn?

Flera gånger varje år byter huggormar skinn. Det kallas att ömsa skinn.

Eftersom huggormar ringlar fram på marken och i träden så nöts skinnet mycket. Dessutom växer huggormarna. Därför behöver skinnet bytas ut.

Det syns på en orm när det är dags att ömsa skinn. Färgerna blir blekare och mattare. Det nya skinnet växer fram under det gamla och när ormen skrapar med nosen mot en sten lossnar skinnet. Sedan kränger den av sig det gamla skinnet. Det ser nästan ut som om den kryper ur skinnet. Det gamla skinnet lämnas på marken. En huggorm som just ömsat skinn har klara, blanka färger.



Kinesiska muren

Tänk om du hade turen
att få se den kinesiska muren,

som är 240 mil lång
och som byggdes en gång

av självaste kejsarn av Kina
för att skydda bönderna sina

mot den hemska mongoliska horden,
som ville åt den kinesiska jorden.

Och mongolernas hövding blev vred,
när han såg att muren var bred,

och han ilsket mustascherna sög,
när han såg att muren var hög.

Han blev tvungen att vända helt snopen
med hela mongoliska hopen,

men den som belåtet flina
det var allt kejsarn av Kina.

Kinesiska muren stoppar mongolernas framfart

Från Kina lät kejsaren meddela världen att man har byggt en 240 mil lång mur runt landet, för att stoppa mongolerna som har gjort upprepade försök att inta Kina. Kejsaren vill på så sätt ge de kinesiska bönderna lugn och ro när de arbetar ute på markerna. Muren är inte bara hög, den är också bred, lika bred som en landsväg.

– Ni skulle ha sett minen på mongolhövdingen när han upptäckte muren, skrattade kejsarens talesman.
Talesmannen berättade att mongolerna vände och red hem. Kejsaren hoppas att det här var sista gången kineserna skulle behöva uppleva ett invasionsförsök från väst.

Sov i 100 år

Efter att ha sovit i 100 år vaknade en ung kvinna plötsligt i lördags. En man hade tagit sig in i kvinnans rum. Han kunde inte motstå hennes skönhet utan böjde sig ner och kysste henne. Då slog hon upp ögonen och vaknade.

Kvinnan somnande för exakt 100 år sedan efter att ha stuckit sig på en slända. Man tror att en äldre kvinna hade förgiftat sländan, som hämnd för att hon inte blivit bjuden på en fest som den unga kvinnans föräldrar, herr och fru Rosenbom, hade hållit till sin dotters ära.

Många har under åren försökt ta sig in till flickan men inte lyckats. Runt huset har en tät häck växt upp.

På lördagen kom en ung man till staden och fick höra talas om den sovande flickan. Han vill gärna se henne och bestämde sig för att försöka tränga sig igenom häcken och in i huset. På något mirakulöst sätt lyckades han.

– Hon var så vacker, sa mannen, som heter Lars Svensson och kommer från Stockholm, till Dagbladets reporter. Jag kunde inte låta bli att kyssa henne.

Kvinnan minns inget av vad som hände för 100 år sedan. Nu vill hon gärna lära känna den unge mannen, låter hon hälsa.

Petra Person

Borta bra men hemma bäst

Tjugotvå ungdomar och deras två lärare var mycket glada när deras plan landade på Arlanda på tisdagskvällen. Deras studiereisa till Peking blev tre veckor längre än planerat på grund av vulkanutbrottet på Island.

I MITTEN AV APRIL reste gruppen till Peking för ett sju dagar långt studiebesök. Dagen innan hemresan fick de veta att det inte skulle gå några flyg från Peking till Sverige de närmaste dagarna. Orsaken var ett vulkanutbrott på Island som medförde att aska spreds i luften. Askan kunde komma in i och störa flygplanens motorer.

– Som tur var fick vi bo kvar på vårt hotell, berättar Samir, 17 år.

Eftersom gruppen var så stor var det svårt att få platser till alla på ett och samma plan, när flyget senare började fungera. Ungdomarna fick vänta i tre veckor innan alla kunde få plats.

Gruppens lärare berättar att de tillsammans med eleverna bestämde att alla skulle stanna tills alla fick plats på samma flyg.

Ungdomarna tyckte från början att det var ganska kul, de blev ju lediga



Foto: Gunnar Fardelin

Snart hemma, bara tullen kvar.

från skolan. Men senare insåg de att det skulle bli ganska mycket att ta igen när de kom hem. De hade heller inget särskilt att göra i Peking så dagarna blev mot slutet ganska långa.

– Jag längtade efter min familj, mitt rum och till slut även efter vanliga skoldagar, erkänner Anna och kramar sin lillasyster. ■ Maria Falk

* Valp
* vaktade
* vagn

Hund varnade kund

Liten är inte alltid minst

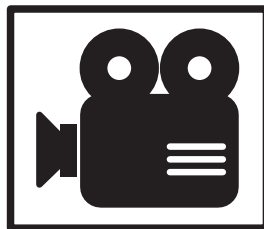
Han hann inte

En hundvalp skrämde nästan slag på en kund vid resecentrum i onsdags. Mannen behövde flytta på en barnvagn för att kunna komma fram till kassan och köpa biljett. Ur barnvagnen kom då ett morrande läte, vilket gjorde att mannen tog ett jätteskutt bakåt. Mannen missade sitt tåg, eftersom han inte hann köpa biljett.

Definitionsspelet

Uppmärksammar läsaren på artikeln under tiden han/hon ”skumläser” tidningen.	ingress	Beskriver mer detaljerat omständigheterna, händelserna och de personer som var inblandade.
Beskriver det viktigaste i artikeln med så få ord som möjligt. Måste fånga läsarens uppmärksamhet. Kan vara i form av ordlek.	bilder med bildtext	signatur
Presenterar åsikter eller kommentarer från de inblandade eller från experter på området. Kan stå både tidigt och i slutet av artikeln.	Berättar vem som skrev artikeln.	huvudrubrik
källor	Sammanfattar med en eller ett par meningar händelsen, inklusive en del detaljer. Svarar på frågorna vem, vad, när och var.	brödtext

Ska julen firas med gran? Eller räcker det med en ljusslinga? Boende i Eriksberg är oense och Cassandra Gustavsson Johnson har startat en namninsamling bland grannarna.



Uppsala Internationella Kortfilmsfestival fyller trettio år och firar detta med att visa det bästa från åren som gått. Både Oscarsvinnare, publikfavoriter och juryns gunstlingar trängs på jubileumsprogrammet.

Kattungarna Loke och Lotus blev lämnade av sin ägare i ett soprum. KP var med när de fick ett nytt hem hos Linus och hans familj.

Om något är fel måste man protestera. Det tycker Linnea Wulfsberg och Therese Israelsson, 11 år, från Kungälv. Nu tänker de sätta stopp för kommunens planer att lägga ner deras musikskola.

**Vimsiga värdar
i Vårstad**

Taxen tog tåget

ATT SÖRJA

över spilld sörja är inte lönt

Han testar NY FÄRG på testarna

|||||||

**Glad bagare
lekte tagare**

Fisken tog risken

**Man kan INTE
lära gamla hundar sitta**

Det är att kasta pärlor åt svin
.....

**Alla goda ting
är TRE**

Vad tror du det står i ingressen under följande rubriker?

I ingressen sammanfattas artikeln. Där får man svar på frågorna vem, vad, var och när.

Sportlov är härligt men farligt

Alla broar har rivits

Världens dyraste burgare

Läs artikeln *Drive in i mataffären*. Stryk under alla substantiv i obestämd form med rött och de i bestämd form med blått.

Substantiv är ord för saker och ting, som till exempel bok, bil, flicka osv.
Substantiv kan stå i obestämd eller bestämd form. *En bok* är ett substantiv i obestämd form och *boken* är substantivet i bestämd form.

Drive in i mataffären

Sent på fredagseftermiddagen körde en bil rakt in i en mataffär på Stortorget. En kassörska skadades lindrigt och skadegörelsen blev stor.

Bilen, som kördes av en man i 45-årsåldern, kom med full fart in genom ett av affärens fönster.

Glasbitar spreds över hela lokalen och förskräckta människor sökte skydd bakom hyllor och diskar.

Den 45-årige mannen sa senare till en polis att ett barn sprungit ut framför bilen och han hade väjt undan för att rädda barnets liv. Bilen

hade då fått sladd och kört rakt in genom fönstret på mataffären.

Ett vittne intygade att det mannen sagt var sant. Polisen hjälpte sedan till att ringa efter en bärgningsbil.

Affären kommer troligen att vara stängd under några dagar medan reparationer pågår.

Fredrik Gottson

Var i artikeln förekommer det mest substantiv i obestämd form och var finns det flest i bestämd form? Varför är det så, tror du?

Barn kan få tinnitus av mp3-spelare

Sju procent av undersökta nioåringar har fått tinnitus, visar den första vetenskapliga studien om effekten av barns och ungdomars lyssning på mp3-spelare.

– Det är oroväckande, säger Kim Kähäri, lektor vid Örebro universitet, som står bakom studien.

Vi ser dem överallt. Alla har de små vita och svarta öronsnäckor, på bussen, på gymmet, i skolan och på arbetet. Instoppade långt in i öronen kan de bli ett av våra stora folkhälsoproblem i framtiden.

I två delrapporter från Örebro universitet visar det sig att barn och ungdomar som lyssnar på mp3-spelare verkar löpa större risk att få hörselskador och tinnitus.

I den första delrapporten av studien har forskarna undersökt 60 barn i nioårsåldern. 60 procent av dem lyssnade på musik med hörlurar. 28 procent av barnen lyssnade sällan, 26 procent lyssnade en till tre gånger per vecka, 6 procent lyssnade varje dag. Av dessa 60 nioåringar bedömdes sju procent ha konstant tinnitus, de har någon form av belastning av hörselcellerna.

Kim Kähäri berättar vidare att man ser att unga lyssnar oroväckande långa tider. Hon anser också att det är oroande att många unga tillåts lyssna på musik under skoltid eftersom läraren bedömer att det blir lugnare då.

– De som lyssnar ofta lyssnar längre och har också högre ljudnivåer. De löper större risk för hörselskador och tinnitus.

Kim Kähäri planerar att genomföra en undersökning bland fem hundra nioåringar nästa år.*

Karin Wettre
karin.wettre@dn.se
2009-08-30

*Artikeln är nedkortad.

Direkt tal	Indirekt tal
- Jag väntar på dig, sa hon.	Hon sa att hon väntade på honom.
- Hittade du cykeln i källaren? frågade hon.	Hon frågade om han hade hittat cykeln i källaren.
- Vi går på bio tillsammans, föreslog han.	Han föreslog att de skulle gå på bio tillsammans.

**Skriv vad du tror att de här personerna sa vid de här tillfällena.
Använd både direkt och indirekt tal. Se exemplet.**

Personer	Direkt tal	Indirekt tal
Brandmannen när han hade räddat livet på den gamla damen.	- Det är bra att bo nära brandstationen, sa brandmannen till den gamla damen.	Brandmannen sa till den gamla damen att det är bra att bo nära brandstationen.
Bandyspelaren som slog in det avgörande målet.		
Villaägaren när källaren blev översvämmad.		
Kioskägaren när hon blivit rånad.		
Zoologen när han upptäckt en ny insektsart.		

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins or other markings visible.

Sanering

I Småstad tröttnade invånarna på allt klotter som "pryder" staden och tvättade väggarna rena.

– Det är skandal! Vilka är det som förstör våra vackra hus på detta sätt, med obegripliga bokstäver och figurer? utropade borgmästaren, A. A-son, när han mötte Dagbladets reporter i måndags morse.

Den senaste tiden har invånarna varje måndagsmorgon mötts av nedklottrade väggar, men nu har man alltså tröttnat och tillsätter en utredning som ska se över rutinerna och fundera över kostnader för klotterplank, sanering av husgavlarna och övervakningskameror.

B. B-son

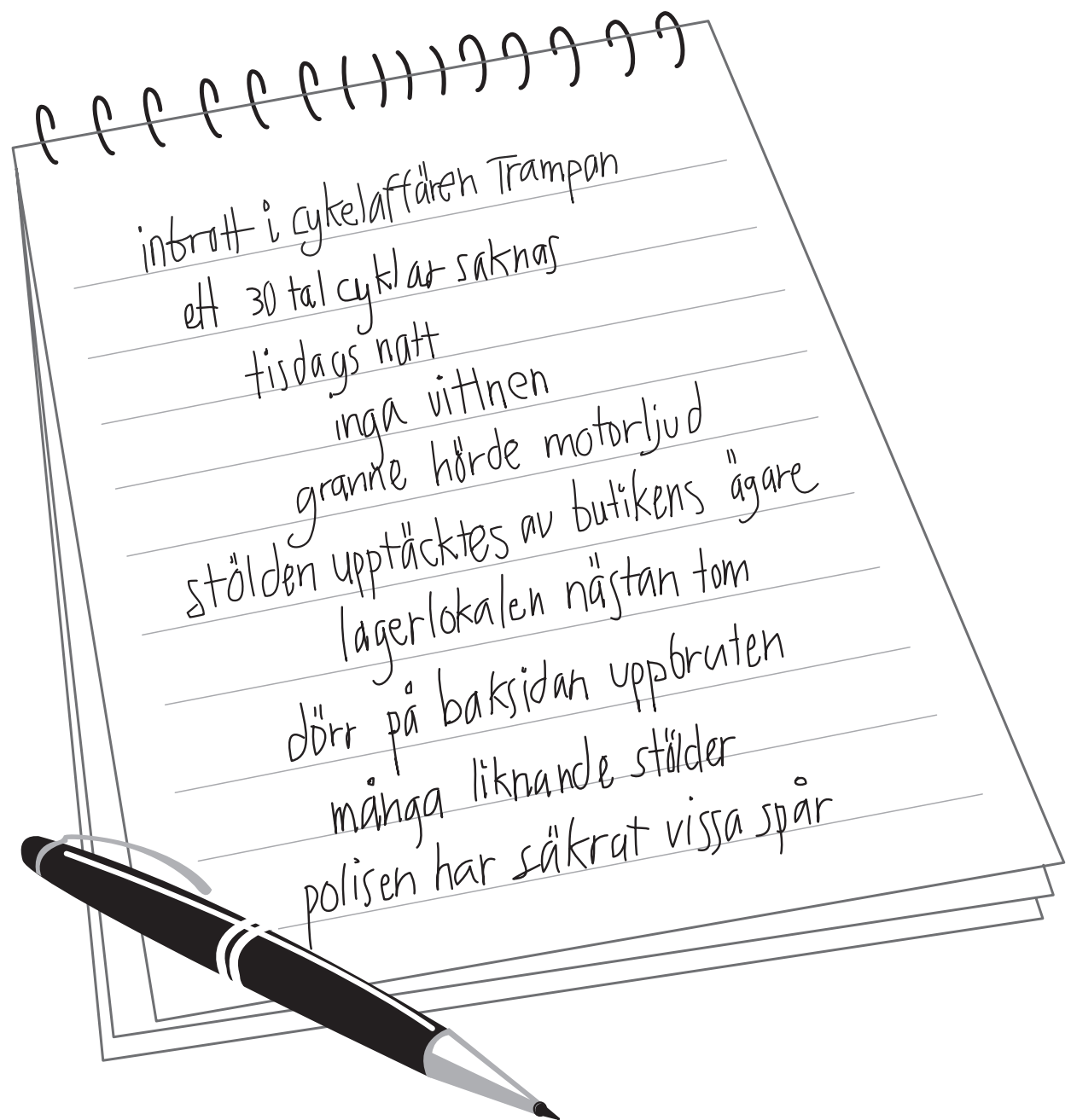
Aldrig mer

ur Guldsföreläsa av Maj Bylock, Rabén & Sjögren, 1996

Varje morgon
när jag går till skolan
stannar jag lite
utanför Bosses port.
Längst inne i mej
hoppas jag
att han ska komma springande
nerför trappan
och ropa något kul.
Retas lite
så där som han brukade.

Och ändå vet jag
att han aldrig
ska komma mer.

Bilen var stor och grön.
Tjutet från bromsarna
gör ännu ont
inuti mitt huvud.



Sverige

Sverige är beläget på den skandinaviska halvön i norra Europa. Liksom Norge, Danmark, Finland och Island är Sverige en del av Norden. Landet har landgräns mot Finland i öster och mot Norge i väster, och det har direktkontakt med Danmark via Öresundsbron. Sveriges kust går i öster längs Bottenhavet, i söder mot Östersjön och i väster längs Nordsjön. Sverige är det största av de nordiska länderna.

Statsskick

Sverige är en monarki med demokratiskt styrelseskick. Det innebär att folket vart fjärde år väljer representanter till riksdagen. Det är sedan riksdagen som beslutar hur landet ska styras genom att utse regering. Statschefen i Sverige är kung eller drottning, men den svenska statschefen har ingen politisk makt. Det har däremot regeringschefen, som kallas statsminister. Sverige är till skillnad från Norge medlem i EU (Europeiska unionen), men Sverige har inte infört euro utan har kvar den egna valutan, svenska kronor (SEK).

Klimat

Sveriges klimat brukar kallas tempererat, det vill säga det är stora temperaturskillnader mellan sommar och vinter. De nordligaste fjällen har polarklimat med kalla vintrar och varma somrar. Somrarna i Sverige är ungefär lika varma som i andra länder på samma breddgrad, till exempel Kanada, men vintrarna är mildare. Det beror på att Sverige ligger nära Atlanten och den varma Golfströmmen. Vintertid är större delen av Sverige täckt av snö.

Norge har ett tempererat klimat längs kusterna i söder
men subarktiskt klimat i norr.

Tack vare stora naturtillgångar på olja och naturgas
är Norge ett av världens rikaste länder.

Till Norge kommer turister från världens alla hörn.

En stor del av Norge består av fjällområden.
Det högsta berget heter Galdhøpiggen och är 2 469 m.ö.h.

Västlandet har den största nederbörden i Europa.

Landet är glest befolkat, bara 15 personer/km².

Det finns också mycket skog i Norge.

21 % av marken är skogsmark,
medan bara 3 % av marken är jordbruksmark.

Många besöker Norge för att åka skidor
i den norska fjällvärlden.

Största delen av befolkningen bor efter kusterna
samt i södra delarna av landet.

Norge får en stor del av sin elström från landets många
vattenfall.

Finland

Finland är ett land beläget vid Östersjöns östra kust i norra Europa. Landet gränsar i öster till Ryssland, i nordväst till Sverige och i norr till Norge. Finland omges av Finska viken i söder och Bottenhavet och Bottniska viken i väster.

Finland är en republik med demokratiskt styrelseskick. Landet blev självständigt först 1917. Finlands statschef kallas president och väljs på sex år och regeringschefen kallas statsminister. Vart fjärde år väljer folket representanter till riksdagen. Finland är medlem i EU (Europeiska unionen) och har till skillnad från Sverige euro som valuta.

Naturen består liksom i Sverige till allra största delen av skog. I de södra delarna finns de stora sjösystem som givit Finland smeknamnet ”de tusen sjöarnas land”. Finlands yta är 338 145 km² vilket är något mindre än Norges yta.

Landet är glest befolkat med 18 invånare per km². Det kan jämföras med Danmarks som har 123 invånare per km². Befolkningen uppgår till cirka 5 miljoner invånare, vilket är ungefär hälften så många som i Sverige. Den största delen av befolkningen bor i de södra och sydvästra delarna. Där ligger också huvudstaden Helsingfors med 600 000 invånare.

Finland har ett kalltempererat klimat med riklig nederbörd. Somrarna är svala ungefär som i Sverige, men vintrarna är kallare eftersom Finland ligger längre bort från Golfströmmen. Större delen av landet är snötäckt under vintern.

Landet har genomgått en snabb ekonomisk utveckling och har flera stora internationellt kända företag, som till exempel Nokia och Fazer. Den största naturtillgången är emellertid skogen som täcker över 60 procent av landets yta och står för nästan hälften av exportinkomsterna.

Till Finland kommer turister från hela världen för att hälsa på tomten i Rovaniemi. Många turister kommer också för att besöka Mumindalen och träffa Tove Janssons alla muminfigurer.

När man jämför saker använder man ofta ord som större/störst, längre/längst, högre/högst, djupare/djupast. Orden är adjektiv som har komparerats.

Skriv färdigt meningarna genom att fylla i ett adjektiv i rätt form.

1. Fjället Galdhöpiggen är _____ än Kebnekajse.
2. Stockholm är _____ än Helsingfors.
3. Norges kustlinje är _____ än Finlands.
4. Sjön Mjösa (468 m) är _____ än Hornavan (221 m).
5. Hornavan är en djup sjö men Mjösa är _____ och Hornindals (514 m) är _____ av de tre sjöarna.
6. Halde är ett högt fjäll men Kebnekajse är _____ och Galdhöpiggen är _____ av de tre fjällen.
7. Oslo är en stor stad men Stockholm är _____ och Köpenhamn är _____ av de tre städerna.
8. Kemi älv (552 km) är _____ än älven Gudenå (158 km) och Glomma (600 km) är _____ av de tre älvarna.

För att visa på skillnader eller likheter mellan olika länder behöver man olika sambandsord, som till exempel i motsats till, till skillnad från, liksom, precis som osv.

Läs texten om Danmark och stryk under alla sambandsord som visar på likheter med rött och alla som visar på olikheter med blått. Se exemplet.

Danmark

Konungariket Danmark består av halvön Jylland, öarna Själland och Fyn samt fler än 400 småöar. Landets enda landsgräns finns i söder och gränsar mot Tyskland. I väster finns Nordsjön, i norr Skagerack och i öster Kattegatt och Östersjön. Till Danmark hör även Grönland och Färöarna, som är belägna i Nordatlanten. De har ett långtgående självstyre men har också representanter i det danska folketinget.

Statsskick

Danmark är liksom Sverige en monarki med demokratiskt styrelseskick. De har val till folketinget vart fjärde år. Drottningen eller kungen är statschef och statsministern är regeringschef. Danmark är precis som Sverige medlem i EU, men till skillnad från Sverige deltar Danmark även i den monetära unionen, men har ändå behållit sin danska valuta.

Natur

Ytan är 43 100 km². Två tredjedelar av marken är uppodlad. Landet är ganska platt med många kullar på en genomsnittlig höjd av 30 m. Men det finns några högre. De högsta är kullarna Yding Skovhøj, Møllehøj och Ejler Bavnehøj. De är samtliga på drygt 170 m.ö.h.

Klimat

Danmark har ett tempererat kustklimat med hög luftfuktighet. Landet är i motsats till Norge ett lågland, och det blåser mycket där. Vintrarna är milda och disiga och somrarna är varma, ibland över 30 grader. Den mesta nederbörden faller under tiden augusti till november i form av regn.

Befolkning

I Danmark finns cirka 5,6 miljoner människor. De flesta av dem bor i städer och andra tätorter. I motsats till Sverige, som är ett glest befolkat land och där det bor 23 invånare per km², är Danmark tätbefolkat. Där bor inte mindre än 131 personer per km².

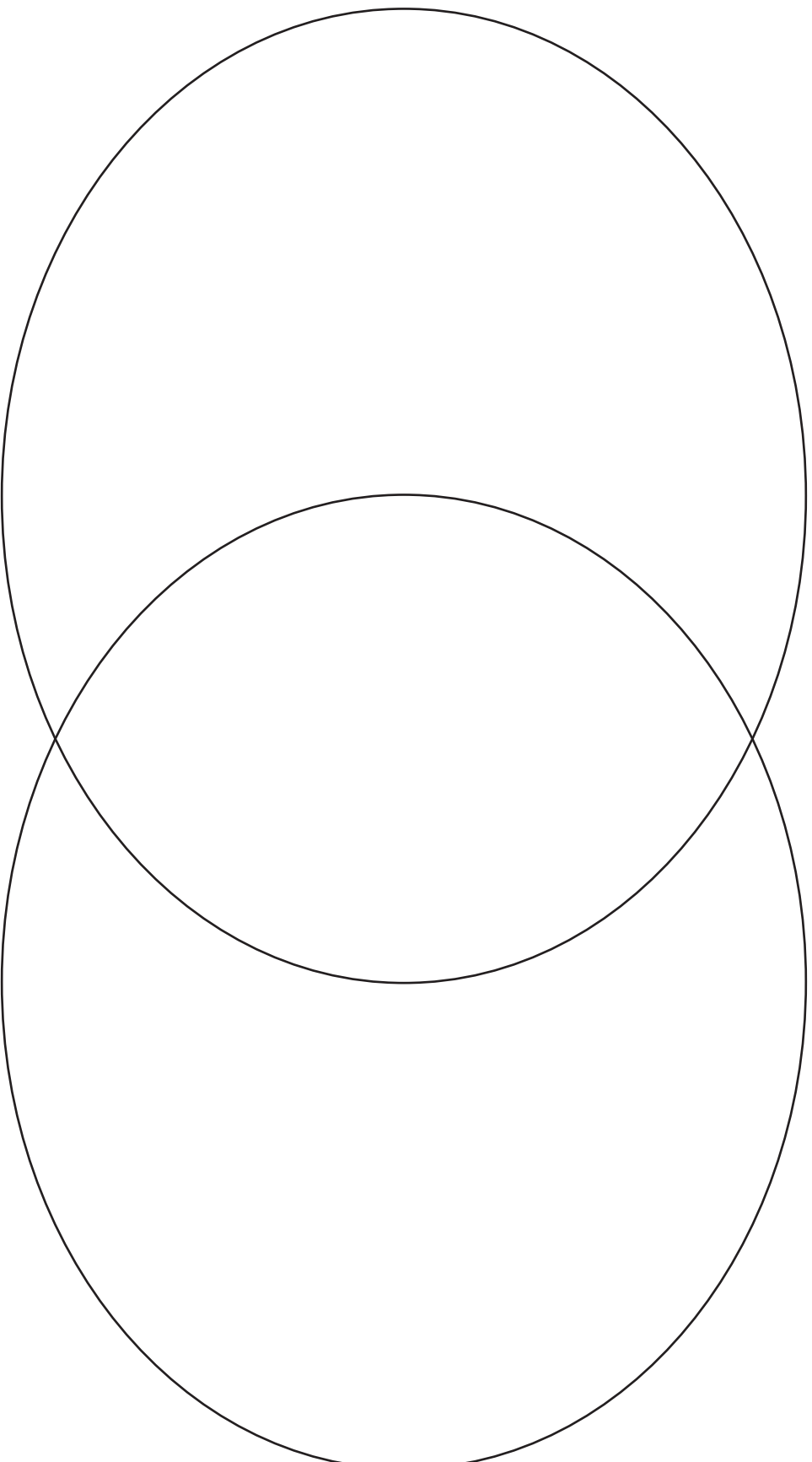
Ekonomi

Danmark har betydligt färre metaller och andra råvaror i marken än övriga nordiska länder. Å andra sidan har de, precis som Norge, olja och naturgas i Nordsjön. Danmark har också en mycket stor livsmedelsindustri. De stora jordbruken odlar säd, oljeväxter och grönsaker men har också djuruppfödning, främst kor och svin. De exporterar både köttprodukter, mejeriprodukter och spannmål samt grönsaker. Man har byggt många vindkraftverk för eget bruk, men exporterar också kraftverk till andra länder.

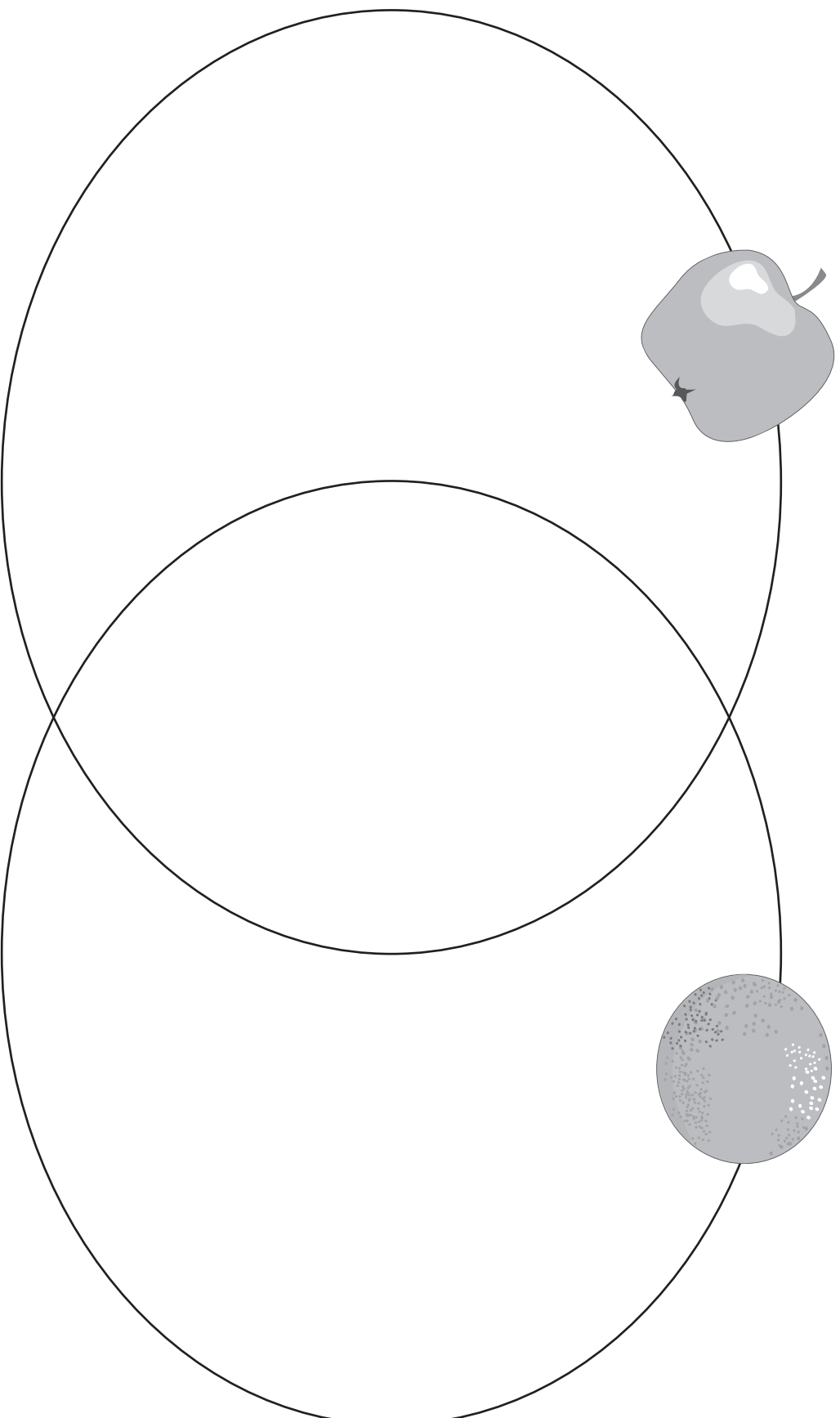
Turism

Turister som kommer till Danmark besöker ofta huvudstaden Köpenhamn med Ströget och Tivoli. Vill man se vacker konst finns det på flera håll, bland annat i Skagen på Jyllands nordspets, och på museet Louisiana i Humlebäck norr om Köpenhamn. Men de flesta barnfamiljerna reser nog helst till södra Jylland och besöker Legoland.

Likheter och skillnader



Likheter och skillnader



Skriv rätt ord i luckorna. Välj bland orden i rutan.

Färöarna

Färöarna är en ögrupp norr om Skottland _____ består av 18 bebodda öar _____ ett stort antal obebodda. Den totala ytan är _____ 1 399 km², vilket gör Färöarna cirka 30 gånger mindre _____ Danmark. Huvudstaden heter Tórshavn och ligger på ön Streymoy. Det högsta berget, Slaettaratindur, är 882 m.ö.h. Färöarna tillhör formellt Danmark _____ har stor självständighet. De har _____ en egen regering, som kallas lagtinget. Ledamöterna till lagtinget väljs i demokratiska val.

Färöarna har en befolkningsmängd på 48 400 personer. Omkring 12 400 (2007) bor i huvudstaden _____ övriga bor längs kusterna. Öarnas inre delar är _____ obebodda. Befolkningen härstammar från norska nybyggare _____ kom till öarna på 800-talet. De kallas färingar.

och	men	som	så gott som	dessutom
bara	som	än	medan	

Rubrik

Statsskick

Natur

Befolkning

Klimat

Ekonomi

Turism

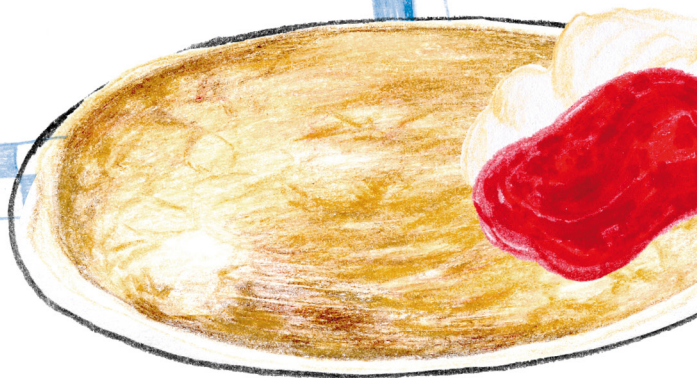
PANNKAKA (4 personer)

Ingredienser:

2,5 dl vetemjöl
0,5 tsk salt
6 dl mjölk
3 ägg
ca 50 g smör eller margarin

Arbetsgång:

1. Blanda mjöl och salt.
2. Tillsätt hälften av mjölken och vispa noga.
3. Vispa ner resten av mjölken.
4. Vispa ner äggen.
5. Värm stekpannan.
6. Smält en klick smör i stekpannan.
7. Häll en knapp deciliter av smeten i stekpannan.
8. Vicka lite på stekpannan så att smeten sprids ut.
9. Vänd pannkakan när smeten stelnat och grädda lite till.
10. Lägg pannkakan på en tallrik.



I vilken ordning ska meningarna i arbetsgången stå? Skriv siffror.

Engelska scones

Ingredienser:

4 dl vetemjöl
1 tsk salt
1 tsk bakpulver
50 gram rumsvarmt smör
1/2 dl vispgrädde

Till pensling: 2 msk vispgrädde



Arbetsgång:

- ☐ Ät dem varma med smör och marmelad (eller clotted cream och sylt).
- ☐ Nyp ihop de torra ingredienserna med matfettet.
- ☐ Tillsätt grädden.
- ☐ Platta ut degen till en cirka två cm tjock platta.
- ☐ Pensla med grädden.
- ☐ Knåda till en smidig deg.
- ☐ Grädda på bakpappersklädd plåt i cirka 10 minuter tills sconesen fått fin färg.
- ☐ Sätt ugnen på 225 grader.
- ☐ Ta ut sex rundlar med hjälp av ett mått eller ett glas.

Skriv förklaringar till orden.

1. stegvisa instruktioner

2. underrubrik

3. arbetsgång

4. ingredienser

5. lista

6. måttangivelser

7. rubrik

8. illustrationer

Ordkunskap

1. När man anger mått i recept använder man ofta särskilda ord för att göra receptet mer exakt. Para ihop rätt ord med rätt förklaring.

En <i>rågad</i> msk socker	Inte riktigt en msk socker
En <i>struken</i> msk socker	En överfylld msk socker
En <i>dryg</i> msk socker	Lite mer än en msk socker
En <i>knapp</i> msk socker	Exakt en msk socker

2. Hur varmt är fingervarmt?

3. Vad menar den som säger: Nu är måttet *rågat*!

4. Hur är en person som är *dryg*?

5. Ibland säger sportreportern att en löpare *knappar in* på sina motståndare. Vad menar reportern då?

6. Vad menar man om man säger: Ta på en *struken* skjorta.

Vilka skillnader finns mellan en återberättande text och en instruerande text? Fyll i tabellen.

Återberättande text
t.ex. en artikel

Instruerande text
t.ex. ett recept



Guldhönan

en Ewe-saga från Ghana och Togo

En pojke hade en höna.

En gång var pojken hungrig. Hans mamma var fattig och hade inte någon mat, varken åt sonen eller åt sig själv. Då sa hönan:

– Sälj mig och använd pengarna till att köpa mat!

Men pojken ville inte sälja sin höna. Hellre gick han hungrig.

En kort tid därefter började hönan värpa guldklimpar. Pojken samlade ihop allt guld. Han köpte mat och han byggde ett stort hus åt sig och sin mor.

En gång när pojken var ute på gården, började det brinna i huset. Snart stod hela huset i lågor och både modern och hönan var där inne.

Pojkens mor skrek:

– Rädda mig!

Även hönan skrek:

– Rädda mig!

Vilken av de två skulle han rädda först?
Sin mor? Eller sin höna?

Ur *Regnbågens fånge*
av Janne Lundström



Tjuvgömmen

Anna och Tomas var hos mormor i Dalarna. Det var sommarlovet's första dag. De hade kommit till mormor med tåg och skulle stanna en hel månad.

Mormors stuga låg ensligt i skogen vid en liten badsjö. Hon hade köpt den året innan och var i full gång med att renovera. Golven i köket och kammaren på bottenvåningen, där hon själv sov, hade hon slipat så de var ljusa och fina nu. På vinden fanns, förutom Annas och Tomas lilla sovrum med snedtak och nya vackra rosentapeter, ett stort rum där barnen ännu inte varit. Det rummet var en oinredd vind full med gammalt bråte, sa mormor. Hon skulle rensa där senare i höst, kanske.

Den första natten vaknade Tomas av ett mystiskt ljud. Det var helt mörkt i deras rum och från vinden lät det som om någon släpade säckar över golvet.

– Vakna! Anna, vakna! viskade Tomas. Det låter konstigt från vinden!
Anna satte sig upp och slog då huvudet i snedtaget.



– Aaaj, gnällde hon. Vad är det? Jag hör ingenting.

Anna såg sin bror sitta alldeles skräckslagen i sängen på andra sidan rummet. Hon lyssnade spánt men hörde inget, förutom suset från de höga, m rka granarna som stod alldeles bakom stugan.

– H r du något nu? undrade hon.

Tomas skakade på huvudet.

– Nej, men jag hörde alldeles nyss! Det l t som om någon släpade något över taket eller på golvet ute på vinden!

– Och vem skulle släpa något på mormors tak mitt i natten? fnös Anna. Lägg dig ner och sov nu. Jag låter sänglampan vara tänd en stund om du vill.

Med täcket över huvudet kröp Tomas ner i sängen igen. Han låg och vred sig länge och lyssnade efter det mystiska ljudet. Till slut somnade han. Nästa morgon när Tomas vaknade var Annas säng redan tom. Han sträckte på sig och tänkte på hur fånig han varit på natten, när han hade inbillat sig att det var någon på vinden. Snabbt fick han på sig sina shorts och en blå- och vitrandig tröja. Barfota sprang han sen ner till köket.

Mormor gräddade pannkakor och vid det stora runda bordet satt redan Anna och lassade in pannkakor med stor aptit. Ute strålade solen från en klarblå himmel.

– Sätt dig och ät nu, sjusovare, skrattade mormor. Sen får ni gå ner till sjön och känna på vattnet. Kanske det är varmt nog för ett dopp.



Efter en härlig dag med massor av bad och mormors goda gädda med färskpotatis till middag, var det dags att gå och lägga sig i det lilla rosenrummet igen. Just som de skulle gå uppför trappan bankade det på dörren.

– Kom in, ropade mormor.

En äldre man, lång och mager, klev in genom dörren. Det stripiga håret föll ner i pannan på honom och det var svårt att se hans ansikte.

– God kväll, muttrade mannen. Jag heter Eskil och bor bortanför viken. Jag ville bara tala om att jag sett en okänd man smyga omkring nere vid sjön. Så se till att låsa dörren, för man vet ju aldrig.

På natten vaknade Tomas och hörde åter det konstiga ljudet. Han väckte Anna och den här gången hörde även hon släpljud från vinden. Stela av skräck satt de hopkrupna i sina sängar.

När det underliga ljudet tystnat, tänkte Anna att det kanske var den där Eskil som hade en tjuvgömma i mormors hus.

– I morgon när det är ljus undersöker vi vindsrummet och sen berättar vi för mormor vad vi hittat. Hon får ringa polisen och rapportera.

I det varma solskenet nästa morgon verkade nattens upplevelser helt överkliga, men barnen bestämde sig ändå för att undersöka vindsrummet. Efter frukosten smög de sig uppför den smala, branta trappan och drog i dörrens handtag. Med ett gnisslande gled dörren upp. Plötsligt kom något stort och svart flaxande förbi deras huvuden. Både Tomas och Anna skrek till och mormor kom springande.

– Vad i all världen gör ni här?

Tomas och Anna berättade i munnen på varandra om de konstiga ljuden som de hade hört, och att de trodde att den där Eskil var en tjuv, och att de hade tänkt undersöka om vinden var hans tjuvgömma.

– Men kära barn, skrattade mormor, ljudet som låter så där beror på granarna på baksidan. När det blåser, som det ju gjorde igår natt, så skrapar grenarna mot taket och väggen på stugan. Det glömde jag att tala om för er.

– Men vad var det där svarta? undrade Anna.

– Det var nog bara en fladdermus, svarade mormor.

Vad mycket man kan inbilla sig när det är mörkt, tänkte Tomas för sig själv. Hädanefter ska jag inte vara så lättskrämd, utan bara njuta av sommarlovet.



Dela in texten i stycken.

På sommarlovets sista dag hade de fyra vännerna, Jakob, Maria, Ahmed och Rut gjort en utflykt till Brobergets friluftsområde. Den stora skogens många stigar hade lett dem längre och längre in och plötsligt var de vilse. När regnet plötsligt började ösa ner bestämde de sig för att söka skydd under en stor gran. Som tur var hade de matsäck med sig och i skydd av granens täta grenar mumsade de på varm choklad, goda mackor och härliga bullar. Just när de började tycka att det var riktigt mysigt började det att åska och blixtra. De kröp närmare varandra för de började bli lite rädda. Vinden skakade det stora trädet och åskmolnen gjorde att det mörknade omkring dem. Plötsligt ropade Jakob:

- Det är farligt att vara under ett träd när det åskar. Vi måste flytta oss.
- Vi springer till det gamla ödehuset därborta, skrek Maria.

Några minuter senare var de alla på väg i det häftiga regnet. Det blåste så att de hade svårt att hålla balansen och det hade blivit nästan helt mörkt. De kunde bara ana konturen av det gamla övergivna huset. Maria stannade till. Vad var det hon sett i ett av fönstren? Var det ett ljus? Eller hade hon bara inbillat sig? Hon fortsatte efter de andra och försökte skaka av sig den obehagliga känslan. Efter att ha brutit upp dörren kom de in i huset och var skyddade från regnet och blåsten. De tog av sig de blöta skorna och jackorna och satte sig i en ring för att fundera på vad de skulle göra. Mobilerna hade ingen täckning, så de kunde inte kalla på hjälp och ingen av dem visste åt vilket håll de skulle gå för att komma hem.

– Vi får stanna här i natt, sa Rut. Det är bara dumt att ge sig ut i ovädret. Nu äter vi lite av vår matsäck och sen sover vi.

Jakob och Ahmed höll med men Maria blev alldeles blek. Tänk om det verkligen var ett ljus hon sett. Tänk om det fanns någon i huset. De plockade upp den matsäck de fått med sig från gömstället under granen och alla satt tysta en stund. Plötsligt hörde de ett ljud. Vad var det? Var det blixten som slagit ner eller var det någon utanför fönstret? De fyra vännerna tog tag i varandra och tittade skräckslaget ut mot den mörka gårdsplanen. Det brakade till igen och de hörde en röst skrika:

- Se upp för hinken!
- Pappa, skrek Maria och rusade ut genom dörren.



Skriv en mening till varje sambandsord så att det blir en berättelse.

Flera dagar gick _____

Den här gången _____

Fru Andersson öppnade _____

Hon började _____

Men innan hon _____

Under tiden _____

Fru Andersson borde ha _____

Plötsligt _____

Så småningom _____

Olika inledningar – beskrivning, händelse, dialog, varning och fråga

”Nu måste du vara färdig! Vi måste snart iväg!” Det var mamma som ropade. Vi skulle ut på cykelsemester och jag hade inte packat ner regnkläderna. ”Det där skulle du ha gjort igår! Jag sa till dig flera gånger”, fortsatte hon surt.

– Nu har jag letat i en hel kvart! Jag är säker på att jag hade jackan med hem från skolan igår. Det var min syster som rörde runt i garderoben utan resultat.

”Idag läste jag i tidningen att ovanligt många har anmält sin cykel stulen”, berättade Jonas när vi träffades på lunchrasten. ”Tydligen är det en liga som snor cyklar med hjälp av lastbil på nätterna”, fortsatte han.

– I helgen ska jag och Julia gå och simma. Vill du hänga med? ropade Lotta precis innan jag gick in i porten hemma.

Först blev jag förvånad, men sedan jätteglad. Det var första gången någon i den nya skolan hade bett mig hänga med på någonting.

– Om du berättar vad du sett för någon kommer du att få ångra dig, väste mannen. Stick iväg hem nu och glöm det här.

Jag var alldeles omtumlad och rädd men sprang därifrån det fortaste jag kunde.

Solen lyste in genom de vita, flortunna gardinerna, rätt på katten Viva som låg utsträckt på soffan. Viva var en helt vanlig, randig bondkatt, som min moster hade fått av sina grannar när de flyttade. Hon såg i alla fall ut som en helt vanlig katt! Fast på senaste tiden hade jag börjat undra.

Jag gick genom parken. Det var sent nu, jag skulle ha varit hemma för över en timme sedan. Träden höjde sig som hotande jättar över mig och det prasslade i höstlöven. Ibland trodde jag att de följde efter mig, men när jag tittade bakåt såg jag ingenting. Bara mörker.

Rummet jag kom in i var ganska stort. Väggen direkt till höger var täckt av bokhyllor. På andra sidan rummet stod en vinröd soffgrupp med ett ovalt soffbord i ett mörkt träslag. På bordet låg kuvertet! Golvet var täckt av en jättestor mönstrad matta. Det var alldeles tyst. Jag smög mig fram mot soffbordet för att ta kuvertet. Då hörde jag hur dörren öppnades bakom mig.

Hon gick in genom portvalvet och kom in på en underbar, kringbyggd gård med gräsytor och promenadgångar kantade av rosa rosenrabatter. Lite längre bort fanns en berså. Solen höll just på att gå ner och gården var tom. Hon började gå mot Evas port när hon plötsligt hörde ett kvävt rop.

Han hade ljusblå jeans och en randig tröja, håret var kort och mörkt, och han bar solglasögon. Hon var också klädd i jeans, men hennes var svarta och ganska nötta, och så hade hon en svart tunika. Det blonda håret var slarvigt uppsatt med en lila hårklämma. De såg ut att ha bråttom när de kom ilande över torget. Vart var de på väg den här gången?

Telefonsamtalet kom klockan tio, precis som vanligt! Det hade ringt varje kväll klockan tio i en veckas tid nu. Och varje gång jag lyfte luren, var det enda jag hörde svag musik. Men ingen människa sa något.

Jag vaknade upp på sjukhuset och pappa satt vid min sida. Hur hade jag hamnat där? Så mindes jag. Jag hade cyklat nerför backen på väg till skolan. Jag var lite sen, så jag hade trampat på för att få upp farten ännu mer. Sen blev det mörkt.

Hela gänget stod där på cykelvägen när jag och Adde kom cyklande. Och de tänkte inte flytta på sig, det var tydligt.

– Vad ska vi göra? viskade Adde.
– Ingenting, cykla bara på. Men vad du än gör så stanna inte! svarade jag.

Signalen gick och matchen var slut. Vi hade vunnit den här gången. Skrikande och skrattande sprang vi ut i omklädningsrummet och på nolltid var vi alla i duschen. Vi berömde varandras insatser och kommenterade det andra lagets prestationer. Perra var den förste som kom ut från duschrummet. Vi kunde höra hans ilska tjut.

– Vad i h-vete har hänt här? Allt är borta! Skåpen är länsade!

Jag såg bollen komma flygande, rätt in i tant Svenssons fönsterruta. Men jag såg inte varifrån den kom. Tant Svensson kom utrusande och högg tag i min tröja och skrek att nu hade hon äntligen fått fast marodören! Vad då marodör? Jag var ju bara på väg hem.

Gå aldrig in i vindsrummet hade hans farmor sagt.

Den som öppnar kistan kommer att drabbas av många olyckor, stod det skrivet på en lapp på väggen.

Mamma och pappa hade alltid sagt att vi inte fick leka vid det fallfärdiga, gamla huset.

Tillträde förbjudet stod det på en skylt och under texten hade någon målat en dödskalle.

Vår första regel för utflykter var att vi alltid skulle hålla ihop två och två.

Vad var det som skymtade bakom den stora stenen?

Vem hade skrivit meddelandet på väggen?

Varför kom inte Karin till kiosken som hon sagt att hon skulle?

Hur kunde vi glömma ficklamporna?

Vart hade tjuvarna tagit vägen efter inbrottet?

Ute utan lov

Försiktigt öppnade Sara dörren. Hon smög huttrande ut i den kyliga natten. Varför hade hon gått med på det här? Utan att se sig om skyndade hon sig ner till kiosken där hon skulle möta de andra.

Skrattande kom de emot henne och de började alla gå mot bryggan vid den lilla sjön. Någon började nynna på en sång och de andra stämde in.

– Har vi allt vi behöver? frågade Ivan.

– Jadå, vi har korv, bröd, senap och ketchup och massor att dricka och till och med marshmallows, svarade Mona. Ved till elden finns nere vid sjön.

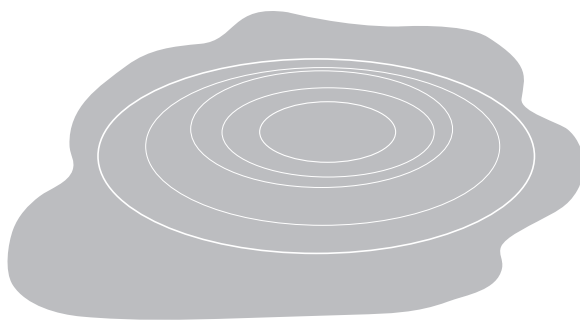
När de kom ner till sjön tog några fram sina gitarrer. De satte sig på bryggan och spelade och sjöng medan resten samlade ved och tände elden. Brasan sprakade mysigt i den mörka kvällen.

Plötsligt hörde de en gren knäckas i skogen. Var det någon där? Alla blev tysta.

Nu var det inte mysigt längre och Sara ångrade redan att hon smugit ut utan sina föräldrars lov. Från skogen hördes ingenting, allt var bara tyst och alla satt blick stilla. Så småningom slappnade alla av och den goda stämningen kom tillbaka.

– Det var nog bara en hare, sa Sara morskt och alla skrattade.

I samma ögonblick knakade det till igen och en stor varelse visade sig i skogsbrynet bara tjugo meter bort. Sara skrek och kastade sig bakåt. Där, längst ute på bryggan, satt Jakob och dinglade med benen. När Sara kastade sig bakåt knuffade hon till honom. Han tappade balansen och föll ner i det iskalla vattnet. Först skrek alla. Sedan blev det tyst. För Jakob syntes inte till. De såg bara den svarta vattenytan.



Doft, syn, känsel, ljud eller smak?

En ljuvlig doft av nybakat bröd strömmade emot henne.	När vi öppnade den tunga källardörren slog en stank av ruten fisk emot oss.	Luften var tung av den söta doften från hundratals rosor.
Där var ljudet igen! Ett svagt surrande ljud som stegrades minut för minut.	När den nypumpade fotbollen flög genom fönsterrutan hördes det skarpa klirrandet av krossat glas.	Ljudet av en sladdande cykel, följt av skramlet när den slängdes mot väggen var det första han hörde.
När jag försiktigt kikade ut på den mörka gården såg jag en diffus skugga smita in bakom den täta och högväxta bersån.	Taket var murket och hade fallit in på flera ställen och fönsterrutorna såg ut som tomma, svarta jätteögon.	Innanför de höga grindarna bredde trädgården ut sig med vajande, färgsprakande sommarblommor.
Lassies mjuka päls var som siden mot hans bara ben. Med den svala nosen puffade hunden på honom för att få sin smaskiga belöning.	Regnet piskade som vass småspik mot hennes varma röda ansikte och skavsåren på hennes ömma hälar gjorde sig hela tiden påminda.	Han trevade försiktigt med händerna på den skrovliga väggen när han plötsligt kände något mjukt och kallt mot fingertopparna.
Inne i slottet hade luften stått stilla i årtionden. Det luktade unket och instängt.	Sedan hördes snabba steg komma uppför den smala trappan och ett ivrigt bankande på dörren.	Stanken från hans gamla strumpor gjorde det nästan svårt att andas.

Att det var surströmmingspremiär den kvällen gick inte att ta miste på.	Nu i skymningen såg de stora ekarna ut som farliga varelser, som sträckte sina kraftiga armar och sina långa beniga fingrar efter mig.	Jag hade aldrig smakat något så underbart som dessa krispiga tunnpannkakor med mosade smultron.
Usch, fy vad äckligt! Mjölken är sur! skrek jag. Men mamma sa bara att mjölken inte ”hade gått ut” än.	Tveksamt stoppade jag den lilla, friterade bläckfiskbiten i munnen. Jag tuggade och tuggade, och det var gott!	– Inget smakar bättre än sushi, sa min morfar. Jag trodde att han skojade.
Gången var trång, så trång att jag kände hur väggens tegelstenar rispade hårt mot min rygg.	Golvet kändes halt och slemmigt mot mina bara fötter och jag hasade försiktigt framåt, när stortån plötsligt stötte emot något kallt och hårt.	Jag grävde oförtrutet vidare med mina bara händer och plötsligt kände jag något lent mot fingrarna.
Huset var helt vanligt med en port med fönster i. Väggarna i trapphuset var gråa med en röd rand mitt på.	Volvon var vinröd och klädseln på sätena var svart och grön.	Vi såg ut över dalen och långt där nere såg vi några små hus. Det steg upp rök från skorstenarna.
Vi cyklade genom skogen och det var alldeles tyst. Nej, inte riktigt tyst, för vi hörde ett svagt brummande ljud.	Det godaste jag vet är nygräddade scones med jordgubbssylt och tjock grädde.	De nya skorna var tillverkade i finaste läder och kändes mjuka som en handske på foten.

Gör berättelsen färdig genom att skriva passande verb och adjektiv på skrivraderna.

– Det här _____ huset borde ni köpa, _____ den _____ mäklaren.

Han _____ sin _____ bil på den _____ vägen upp mot huset.

Vi _____ och började gå mot den _____ porten.

När mäklaren tog i det _____ handtaget _____ det och han stod där med
en _____ min.

– Det går lätt att ordna, _____ han och _____ upp dörren med en _____
skruvmejsel som han _____ i sin portfölj.

Vi gick in och _____ omedelbart den _____ lukten av _____ fisk.

Mäklaren _____ genast till ett _____ fönster och _____ det så
att _____ luft kunde komma in.

Vi _____ vidare genom _____ och _____ rum på den
nedre våningen. Varför borde vi köpa det här _____ rucklet, _____ vi alla.

En _____ trappa ledde upp till andra våningen. De _____ trappstegen
_____ när vi _____ upp för att _____ vad som fanns där.

De _____ fönsterrutorna hade inte _____ på många år
och _____ knappt in något ljus. Övervåningen _____ av ett
enda _____ rum med _____ och _____ tapeter
som _____ när vi gick förbi.

– Varför i all världen borde vi köpa det här _____ rucklet, frågade min mamma.

– Det _____ priset, _____ mäklaren.

Ni kan inte _____ ett så här _____ hus någonstans för det
_____ priset.

Vi hade inte mycket pengar. Det var den _____ sanningen. Så vi _____
det _____ huset och ett _____ äventyr började.

Trevliga ord

Adjektiv

hemtrevlig	dunlätt
söt	charmerande
vacker	vänlig
näpen	öm
len	munter
ljus	läcker
ren	strålande
välkomnande	glänsande
snäll	skrattande
förtjusande	leende
skinande	

Verb

dansade	strilade
värmde	skämtade
hoppade	nynnade
skuttade	vinkade
tassade	
omfamnade	
log	
skrattade	
småpratade	
knastrade	
doftade	

Skrämmande ord

Adjektiv

bruten	rasande
trasig	grym
mörk	vansinnig
övervuxen	elak
stökig	förtorkad
uråldrig	vissnad
dammig	ond
dunkel	ohederlig
skum	krökt
dyster	fördärvad
gammal	morrande
skuggig	allvarlig
vildsint	skarp
våldsam	

Verb

kröp	krasade
skrapade	stönade
smulade	hånlog
gnisslade	ylade
ljög	hotade
rev	vissnade
bankade	rasade
slog	piskade
krafsade	pinade
väste	vrålade
fräste	sluddrade
spottade	morrade
dånade	

Skriv om följande meningar så att de börjar med ett verb i presens particip. Se exemplet.

Exempel:

Hon skrattade när hon kom in i affären.

Skrattande kom hon in i affären.

Skrattande = verb
i presens particip.

1. Han viskade när han berättat vad som hänt.

2. Hon log när hon såg sina barn i lekparken.

3. Hunden morrade när den gick mot honom.

4. De sprang när de lämnade det brinnande huset.

Hitta på ett eget exempel.

Läs meningarna. Diskutera sedan frågorna.

1. Hunden skällde.
2. Mannen röt.
3. Ut ur huset kom en pojke och han tog tag i hundens koppel.
4. Den stora svarta hunden morrade argt.
5. När mannen skrek till blev hunden lugn, men när katten kom började hunden att morra igen.
6. Vid husets dörr stannade katten och fräste argt.
7. Skällande ryckte hunden till i kopplet så att pojken ramlade.

- Vilka av meningarna är korta? _____
- Vilka är utbyggda? _____
- Vilka är sammansatta? _____
- Vilka är komplexa? _____

Utveckla meningar

Utveckla den här meningen:

--

Byt ut ord (t.ex. substantivet och verbet så att de blir mer precisa).

--

Lägg till ord (t.ex. ett adjektiv och ett adverb).

--

Sätt adverbet först i meningen för att visa HUR.

--

Börja meningen med en preposition för att visa VAR.

--

Visa NÄR handlingen äger rum med en annan fras.

--

Skapa en komplex mening genom att använda ett sambandsord (fast, om, trots, att, eftersom ...).

--

Börja med sambandsordet och sätt sedan samman de två meningarna som står på samma rad till en mening. OBS! Tänk på att ordföljden måste ändras.

Sambandsord	Mening 1	Mening 2
Eftersom	Han var försenad.	Han smög uppför trappan.
Trots att	Det fanns massor att göra.	Hon tänkte läsa tidningen nu.
När	Dörren öppnades.	Peter darrade av skräck.
Varje gång	Det var städdags.	Anna sprang hem till en kompis.
Ifall	Fönstret stod på glänt.	Katten kunde ta sig in.
Eftersom	Det regnade så mycket.	Hunden flydde in i hundkojan.
Om	De var lediga.	De gick på Skansen.
Fast	Maten var kall.	Hon måste äta upp den.
Medan	Barnen var hos mormor.	De passade på att gå på bio.
Så länge som	Det var vinter.	Lisa måste ha mössan på sig.

[illegible]

Förbättra texten genom att bygga ut meningarna.

Alex och John och jag gick till skolan. Vi såg ingen på skolgården. Vi gick in genom grinden. Det var tyst. Vi sprang in. Dörren smällde igen. Vi smög in i klassrummet. Vi tittade runt i rummet. Det fanns ingen där. Vi skrev på tavlan. Alex hörde ett ljud.

[illegible]

Berätta spännande

Kännetecken

Exempel

Kort, slagkraftig mening	
Mening med bara ett ord	
Adverb eller preposition i början av meningen	
Reaktioner hos huvudpersonen	
Skrämmande beskrivning	
En fråga till läsaren	

Läs inledningen och skapa sedan ett spänningsavsnitt. Använd de olika kännetecknen som finns i tabellen på sid. 87 i elevboken.

- Stanna! Lämna mig inte ensam här! ropade Lina. Du vet att jag är mörkrädd.
– Men jag måste ju gå tillbaka till stugan och försöka hämta hjälp, svarade jag. Det kommer att gå fort, jag springer. Innan du vet ordet av kommer jag och morbror Oskar att vara tillbaka här och han kan bära dig på ryggen.

[illegible]

Ge konståkarna fler och bättre istider

Är ishockey viktigare än konståkning? Ja, om man tittar på hur tiderna i våra ishallar är fördelade så verkar det så. Konståkarna får alltid stå tillbaka för ishockeyspelarna. Visst är ishockey en populär sport, men ishallarnas tider borde ändå fördelas rättvist mellan sporterna, anser jag.

För det första så fördelas istiderna utifrån hur många personer som deltar i träningen. Ett sådant system blir orättvist för konståkarna, eftersom man under en hockeyträning kan vara betydligt fler på isen än när man tränar konståkning. En skicklig konståkare kan behöva hela isen för sig själv för att kunna träna effektivt.

För det andra så är det en jämlikhetsfråga. De flesta som spelar hockey är pojkar, medan flickorna är i majoritet bland konståkarna. Flickor måste få samma möjlighet att utöva istsport som pojkarna.

För det tredje så skulle säkert fler barn och ungdomar börja träna konståkning om det bara fanns fler och bättre tider i ishallarna.

Avslutningsvis så vill jag påpeka att eftersom alla anser att barn och unga ska ägna sig åt någon idrott, så borde man ju också se till att alla får möjlighet att göra det. Att bygga fler ishallar skulle naturligtvis vara den bästa lösningen, men tills vidare bör i alla fall tiderna fördelas rättvist.

Isprinsessan

Rädda kungsörnen

Även om det gjorts mycket för att antalet kungsörnar ska öka så måste det göras mer. Därför är det dags att skärpa straffen för allt som hotar kungsörnen. Jag vill att mina barn och barnbarn också ska få se den mäktiga örnen sväva i luften.

Slutligen måste de som plundrar kungsörnarnas bon och tar deras ägg också få ett kännbart straff. Äggen kan säljas till samlare för stora summor, så straffet måste vara hårt för att avskräcka boplundrarna.

I Sverige häckar nu cirka 600 par kungsörnar men antalet minskar för varje år. Nu är det dags att göra något. Skärp straffen för alla som gör något som hotar kungsörnen.

För det andra bör de som hugger ner höga träd i fjällvärlden straffas. Kungsörnen bygger sitt bo i höga träd och om den inte hittar några lämpliga träd att bygga bo i så lägger den inte några ägg och då blir det inte några nya kungsörnar.

För det första bör alla som jagar kungsörn dömas till höga böter eller fängelse. Jakten är olaglig och utgör ett stort hot mot de kungsörnar som fortfarande häckar i Sverige.

Naturvännerna

Läs texten "Bygg flera simhallar" och stryk under de sambandsord du kan hitta.

Bygg simhallar vid alla skolor

Varje år dör människor i drunkningsolyckor. Det kan bero på att många människor bor långt ifrån en simhall och därför inte fått möjlighet att lära sig att simma. Om alla fick samma chans till simundervisning så tror jag att många av dessa olyckor skulle kunna undvikas. Därför tycker jag att man ska bygga simhallar vid alla skolor.

Till att börja med är det orättvist att de som bor i stora städer ska ha större möjlighet att få bra simundervisning än de som bor i mindre samhällen. Bor man långt ifrån en simhall har man naturligtvis inte tillgång till simundervisning på samma sätt som de som bor granne med simhallen.

Förutom att simma kan man också leka och ha kul i en simhall. I vissa städer finns det till och med äventyrsbad, som är ännu roligare. Borde inte alla barn få gå till en simhall och ha roligt lite då och då?

Dessutom ger simning bra motion och många klagar på att barn nu för tiden inte rör sig tillräckligt mycket utan bara spelar dataspel. Om det fanns simhallar vid alla skolor skulle säkert många barn mycket hellre vara där än hemma vid datorn.

Slutligen vill jag än en gång understryka hur viktigt det är att alla barn lär sig simma. Många olyckor kommer att kunna undvikas om simkunnigheten blir bättre. Man får också ett bättre självförtroende i vattnet och kan njuta av alla tillfällen till lek och idrott som vatten kan erbjuda. Alltså, bygg simhallar vid alla skolor!

Olika sätt att bemöta eventuella motargument (A)

Läs meningen som stödjer förslaget att det ska vara obligatoriskt att använda cykelhjälm när man cyklar.

Även om cykelhjälmen förstör din frisyra så måste du använda den, för utan hjälm riskerar du att skadas allvarligt om olyckan är framme.

Den som har skrivit meningen tar udden av ett tänkbart motargument genom att själv använda det.

Skriv på liknande sätt meningar som argumenterar för eller emot djur på zoo. Ta samtidigt udden av ett tänkbart motargument. Börja meningarna med:

Även om _____

På grund av _____

Trots _____

Eftersom _____

Olika sätt att bemöta eventuella motargument (B)

Ett annat sätt att infoga ett motargument i en mening är att använda *men* eller *medan*.

Många människor använder inte cykelhjälm för att den förstör deras frisyra **men** andra förstår att den kan rädda deras liv om olyckan är framme.

Skriv på liknande sätt en mening som argumenterar för eller emot djur på zoo.

Synonymer

artig	hövlig	belevad
enkel	lätt	simpel
snäll	vänlig	godhjärtad
blyg	förlägen	tillbakadragen
djärv	modig	orädd
dold	gömd	osynlig
arg	ilsken	rasande
flamsig	tramsig	fjantig
grinig	gnällig	tjurig
hemsk	fruktansvärd	förfärlig
generös	givmild	gästfri

Synonymer

härlig	ljuvlig	underbar
energisk	arbetsam	flitig
inkorrekt	felaktig	oriktig
konkret	påtaglig	verklig
laglig	tillåten	legitim
mysig	trivsamt	skön
plötslig	oväntad	hastig
ranglig	ostadig	vinglig
reslig	storvuxen	lång
ömtålig	skör	känslig

Skriv en övertygande mening om något du tycker är viktigt. Använd verben i den vänstra spalten.

Verb	Mening
instämmer	
tycker	
vet	
känner	
tror	
inser	

Språkliga knep för att övertyga

De verb som används talar tydligt om vad någon gör.	Överdrifter		Tre ord eller fraser används för att understryka en ståndpunkt.
	Ord eller fraser används för att få läsaren att känna en viss känsla.		
Grupper av tre	Beskrivande verb	Skribenten överdriver något, det som skrivs är inte helt sant.	Uppreppning
Ord eller fraser upprepas så att de fastnar i läsarens minne.	Känsloladdat språk		

Argumentationsspelet

	1	2	3	4	5	6
1	Flickor arbetar mer än pojkar.	Internet borde vara stängt för barn under 15 år.	Det är bra med skoluniform.	Skolan bör servera frukost till alla elever.	Vänskap är viktigare än pengar.	Alla barn ska delta i städningen hemma.
2	Katter är bättre än hundar.	Det ska vara frivilligt att gå i skolan.	Det är onödigt med läxor.	Filmer med våldsinslag ska inte få visas på tv.	Det är roligare med böcker än med filmer.	Krig är alltid fel.
3	Sverige borde avskaffa monarkin.	Hockespelare har för mycket betalt.	Förbjud alla djurförsök.	Barn borde få ta hand om sitt barnbidrag när de fyllt 10 år.	Läxor är utvecklande.	Man borde inte få äta "skräpmat" mer än en gång i månaden.
4	Begränsa tv-tittandet till fem dagar i veckan.	Förbjud biltrafik i centrum.	Inför obligatorisk läsläsning i skolan efter skoltid.	Man ska inte få ta med sig mobilen till skolan.	Rökning borde förbjudas, både bland barn och vuxna.	Alla borde ha samma lön oavsett yrke.
5	Barn under 18 år borde få åka gratis på bussar och tåg.	Avskaffa cykelhjälmsvånget för barn.	Att titta på tv är nyttigt för barns utveckling.	Alla borde lära sig spela ett instrument.	Inför skolaga i Sverige.	Att hålla djur i fångenskap i djurparker är grymt.
6	Avskaffa gratis skolmat.	Ibland är det bra med en "vit" lögn.	Man lär sig mer av erfarenheter än av böcker.	Elever i åk 5 bör läsa tidningen varje dag.	Gratis körkort till alla sista året på gymnasiet.	Det borde vara förbjudet med långt hår i skolan.

Oompa-Loompiernas sång

Vår allra viktigaste lärdom
vad beträffar barn och ungdom
är att ALDRIG, ALDRIG lämna dem
framför TV:n i ert hem.
Fast det bästa är förstås
att inte skaffa en tittarkloss.
Närpå i vart eviga hus
ser man ungar gapa i konstgjort ljus.
I utslaget läge, slöa och slut
de stirrar tills ögon på skaft slungas ut.
(Hemma hos någon vi nyligen såg
ögonglober – ett tjug – som på golvet låg).

De SITTER OCH STIRRAR OCH STIRRAR
OCH SITTER,
tills de fulla av tomhet inget mer gitter,
tills de faller i djup hypnos
och bara av chockerande trams kan nås.
Ja, ja, vi vet att de håller sig stilla
och inte kroppsligen gör sig illa,
så helt fri från bråk, stoj och tjat
kan du i lugn och ro laga er mat
och sedan diska tallrikarna era.
Men har du nån gång börjat fundera
och låtit det inom dig klarna,
vad det är som sker med barna?
DET FÖRDÄRVAR DERAS KÄNSLOSPRÖT
SÅ HJÄRNAN BLIR DEN TRÖGA GRÖT
DÄR TANKAR INOM LÅS OCH BOM
DÖDAR ALL UPPFINNINGSRIKEDOM.
DE FÖRDUMMAS, FÖRDUMMAS.
DET MÅSTE FÖRDÖMAS!

I en blind tom boll kan ej drömmar drömmas!
Ett sagoland en lek med fantasi
finner de alls ingen mening i.
De kan till slut varken tänka eller tro
utan bara vid TV:n sig bänka och – glo!
Då ropar föräldern: "Nåväl! Ni har rätt!
Men om vi vår TV tar bort rätt och slätt,
vad ska vi då med våra ungar göra?
Svara! Hur ska vi dem då förströ och förföra?"
En motfråga blir vårt bästa svar:
"Vad gjorde man i gångna dar?
Hur skaffade man sig stimulans,
innan monsterapparaten fanns?"
Har du glömt det? Vet du ej?
Då ska vi berätta det för dej:
DEBRUKADE..... LÄSA!
DE LÄSTE OCH LÄSTE
OCH LÄSTE OCH LÄSTE
och fortsatte sen
att LÄSA igen.

Att läsa var halva livet
och i deras rum det var helt givet,
fanns böcker i högar på golv och hylla
och väntade på att läsaren fylla
med sagor, berättelser underbara
om drakar, valar och älvor rara
och skattkammaröar och avlägsna stränder
och skepp som roddes av hundratals händer
och sjörövare i vinröda kläder
och elefanter och stormigt väder,
kannibaler på huk vid eldens sken
med grytan full av – hjälp! – någons ben
Åh, BÖCKER, vilka BÖCKER de hade då,
barnen som kunde BÖCKER förstå!
Så, snälla föräldrar, vi bönar och ber,
låt inte barnen se TV mer!
Kasta ut den och ta tillfället
att sätta dit en bokhylla istället.
Fyll sedan hyllorna med långa bokrader
och bry er inte om tjut och tjat och tirader.
På skrik och bråk och sparkar och bett
och slag med käppar – tag helt lätt!

Hys ingen oro, vi lovar er
att efter en vecka, knappast mer,
ur nyfödd sysslolöshet, som den här,
det vaknar i dem ett hett begär
att i böckernas värld få resa.
Och när de sen sätter i gång med att läsa,
ska ni se, hur glädjen börjar stiga
och de slukar orden, ivriga,
och undrar vad i all världen de kunde se
för gott i en gammal, löjlig TV.
Sen ska vart barn, litet som stort,
älska er mer för det goda ni gjort.
PS. Vad gäller Micke Tevén
Har vi bara att vänta till sen,
När vi lyckats få nån fason på hans höjd.
Vi gör vad vi kan – så får han bli nöjd!

Ur *Kalle och Chokladfabriken*
av Roald Dahl
Översättare: Viveka Tuneke

Hur uppstår ett jordskalv?

Vid en jordskalv skälver jorden och det betyder att marken skakar.

Jordens yttre skal kallas jordskorpan. Den består av flera enorma, oregelbundna flak som kallas för tektoniska plattor. De flyter på manteln, som består av smält berg. Plattorna passar ihop som pusselbitar och täcker hela jordytan. En del plattor bär upp landmassor och andra utgör havsbotten.

Eftersom kanterna på plattorna är ojämna händer det ibland, när de rör sig mot eller längs med varandra, att de hakar ihop. Då byggs det upp starka spänningar inne i jordskorpan, och när den sedan brister, så släpper spänningarna och marken flyttas, ibland flera meter längs sprickan. Det är det som är ett jordskalv.

Området rakt ovanför platsen där skallet inträffat kallas epicentrum. Därifrån sprids vibrationsvågor utåt, vilket betyder att ett jordskalv kan kännas många mil från den plats där det inträffat.

Varje år sker mer än en halv miljon jordskalv, men de flesta är mycket små och märks inte alls. De flesta jordskalv orsakar bara mindre skador, men ett fåtal är så kraftiga att de orsakar svåra skador på byggnader, vägar och broar, ibland med många dödsoffer som följd.

När två plattor rör sig mot eller längs med varandra

händer det att de hakar fast i varandra.

Om de drar åt olika håll, byggs det upp spänningar inne i jordskorpan

och när så jordskorpan brister släpper spänningarna

och marken flyttas, ibland flera meter längs sprickan.

Det är ett jordskalv.

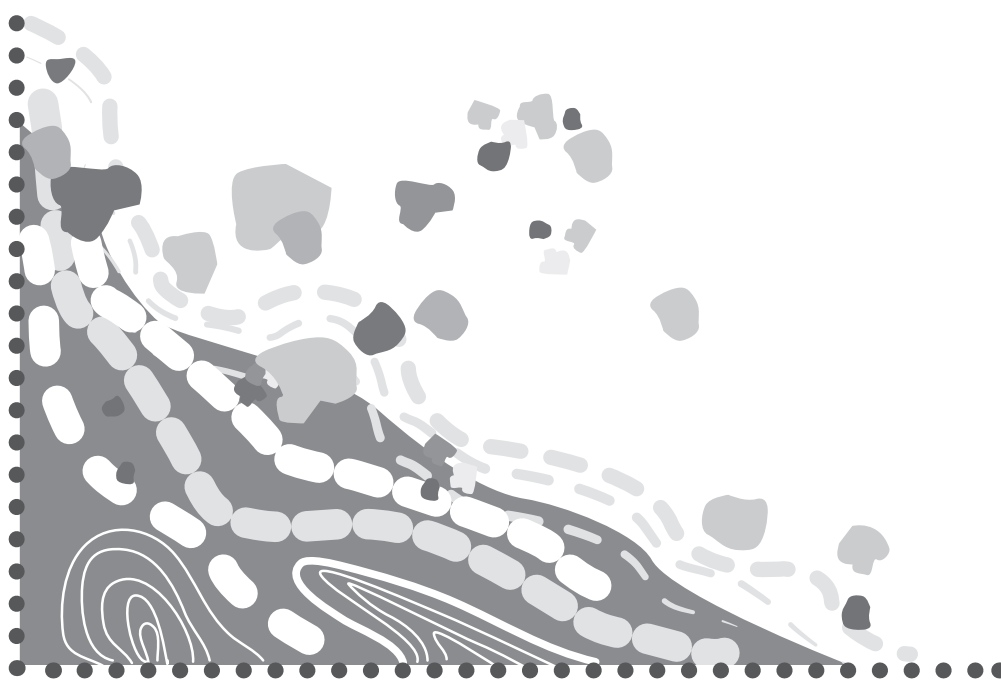
Varför får en vulkan utbrott?

En vulkan är ett berg som byggts upp av lava och sten som har sprutat upp ur jordens inre. Ibland får en vulkan ett utbrott och då sprutar mera lava och sten upp ur berget.

Jorden består av tre lager. Längst in finns kärnan som är så varm att allt där är flytande. Detta material kallas magma. Utanför kärnan finns manteln som är fast till formen, men också mycket varm. Ytterst finns jordskorpan som består av jättestora plattor. Dessa plattor rör sig hela tiden eftersom de flyter på den varma manteln.

I jordens inre bildas hela tiden ny magma som behöver utrymme. Därför pressas magman utåt i sprickor och håligheter. När trycket från magman blir tillräckligt stort sprängs berggrunden och en blandning av smält berg, aska, sten och gas sprutar ut. Det glödande material som sprutar ut ur vulkanen och sedan rinner ner längs bergets sidor, kallas för lava.

Vid stora vulkanutbrott skadas ofta människor och djur av rinnande lava eller fallande stenar. Om vindarna för med sig askan högt upp i luften, och sprider den över stora områden, kan askan orsaka stora problem för flygtrafiken. Om aska tränger in i flygplanens motorer kan de sluta fungera.



Varför får en vulkan utbrott?

En vulkan är ett berg som byggts upp av lava och sten som har sprutat upp ur jordens inre.

Ibland får en vulkan ett utbrott och då sprutar mera lava och sten upp ur berget.

Jorden består av tre lager.

Längst in finns kärnan som är så varm att allt där är flytande.

Detta material kallas magma.

Utanför kärnan finns manteln som är fast till formen, men också mycket varm.

Ytterst finns jordskorpan som består av jättestora plattor.

Dessa plattor rör sig hela tiden eftersom de flyter på den varma manteln.

I jordens inre bildas hela tiden ny magma som behöver utrymme.

Därför pressas magman utåt i sprickor och håligheter.

När trycket från magman blir tillräckligt stort sprängs berggrunden och en blandning av smält berg, aska, sten och gas sprutar ut.

Det glödande material som sprutar ut ur vulkanen och sedan rinner ner längs bergets sidor, kallas för lava.

Vid stora vulkanutbrott skadas ofta människor och djur av rinnande lava och fallande stenar.

Om vindarna för med sig askan högt upp i luften, och sprider den över stora områden, kan askan orsaka stora problem för flygtrafiken.

Om aska tränger in i flygplanens motorer kan de sluta fungera.

Ändra första
ordet i bisatsen

4 poäng

Ändra hela
bisatsen

4 poäng

Ändra
huvudsatsen

2 poäng

Ändra verbet i
huvudsatsen

2 poäng

Stå över
en gång

0 poäng

Flytta
bisatsen

6 poäng

Arbeta tillsammans i klassen. Förbättra texten genom att omformulera meningarna.

Jordskalv är det när marken skakar. Jordskalv blir det när två tektoniska plattor fastnat ihop och jordskorpan brister. Jordskalv har ett epicentrum. Jordskalv ger vibrationsvågor flera mil från epicentrum. Jordskalv sker mer än en halv miljon gånger varje år.

[illegible]

Para ihop rätt ord med rätt definition.

nötning och nedbrytning av jordytan som förorsakas av vind, vatten och is	kanterna mellan tektoniska plattor	brant	snurrar runt
risk för att laviner ska inträffa	det material som hela tiden bildas längst in i jordens inre närmast jordens kärna	sprutar	röra sig långsamt, kana nedåt
förkastningar	en darrande svängande rörelse	två tektoniska plattor som fastnat i varandra frigörs plötsligt	tornado
något som forsar, väller fram	snömassa i rörelse	vibration	ett utbrott från jordens inre med ånga och vatten
roterar			

Para ihop rätt ord med rätt definition.

jordskalv	området rakt ovanför ett jordskalv	glida	när marken sluttar kraftigt, ett stup
epicentrum	ett glödande material som rinner nerför en vulkans sidor	lavinfara	magma
tektoniska plattor	lavin	ett berg av lava och sten som sprutat upp ur jordens inre	varm luft som roterar och stiger uppåt
lava	erosion	gejser	vulkan
de plattor som jordskorpan består av			

Beskrivande verb

rusar	tassar	öser
skrider	viftar avvärjande	smeker
bultar	stirrar	kisar
viskar	mumlar	ömkar

fräser	hånskrattar	ler
ilsknar till	stapplar	släpar sig fram
vinkar välkomnande	sjasar iväg någon	muttrar
sneglar	gråter tyst	gråter hjärtskärande

När man skriver en förklarande text är det viktigt att välja ett verb som tydligt beskriver vad som händer. Välj bland orden i rutan och skriv rätt ord i rätt mening.

1. De tektoniska plattorna _____ på manteln.
2. När en vulkan får ett utbrott _____ lava och aska upp ur den.
3. I jordens inre _____ hela tiden ny magma.
4. Luften i en tornado _____ .
5. När en lavin går _____ ett snölager ovanpå ett annat.
6. Lava är ett glödande material som _____ nerför vulkanens sidor.
7. En tornado kan _____ med sig hus och bilar.
8. En tornado kan uppstå när torr, kall luft _____ fuktig, varm luft.
9. Laviner _____ att människor skadas eller dör i snömassorna.
10. Norra halvklotet _____ bort från solen när det är vinter.

rinner	lutar	flyter	roterar	möter
orsakar	glider	sprutar	bildas	slita

Text 1

Vad är åska?

Åska är det ljud som hörs när het luft kolliderar med kall luft i ett åskmoln.

Till att börja med bildas åskmoln när varm och fuktig luft stiger uppåt och då kyls ner, eftersom det blir kallare högre upp. Molnen är gråsvarta och kan bli väldigt höga, flera tusen meter och innehåller både regndroppar och iskristaller. På grund av att vindarna inuti molnet rör sig mycket snabbt och då slungar runt dropparna och iskristallerna byggs en elektrisk laddning upp. Till slut blir laddningen så stark att elektricitet frigörs i form av en blix.

Eftersom blixten är väldigt varm så hettas luften upp till närmare 33 000 grader och utvidgar sig då snabbt. Det får till följd att den kolliderar med den kalla luften runt omkring. Denna kollision mellan kall och varm luft skapar de ljudvågor som kallas åska.

Blix och dunder sker samtidigt, men eftersom ljuset rör sig snabbare än ljudet syns blixten alltid innan mullret hörs. Eftersom ljudet rör sig 1 km på 3 sekunder så kan man räkna ut avståndet till blixten, genom att mäta tiden från då man ser blixten tills ljudet hörs.

I Sverige brukar det åska mellan fem och tjugo dagar varje år och flera hundratusen blixtnedslag sker i marken. Blixtar kan ses på natten på 100 kilometers håll men ljudet av åskan kan bara höras på 20 kilometers avstånd.

Text 2

Åska

Ibland kan man varma sommardagar höra ett mullrande ljud. Det är åskan som går.

Förr i tiden trodde man att det var guden Tor som var ute och körde med sina getter ovanför molnen.

Det är än idag många som är rädda för åskan och blixarna. I allmänhet är det ingen fara, men man bör undvika att stå under ett högt träd eller vara ute på öppna fält när det åskar.

Hur blir det då åska? Jo, när varm luft stiger uppåt kyls den ner och blir till regndroppar eller iskristaller. Det kommer mer och mer varm luft upp och molnet blir större och större. Inne i molnet blåser vindar och rör om bland dropparna och iskristallerna. Då bildas elektricitet och hög spänning som till slut urladdas i en blix.

På grund av att luften, som blir het vid urladdningen, kolliderar med kall luft hörs ett starkt muller. Det är åskan.

Text 3

Ett av naturens mest dramatiska skådespel är blixtar följt av åskmuller. Ordet åska kommer från den gamla asatron och står för asåka. Man trodde att guden Tor åkte över himlen med sin vagn och att mullret kom från hans framfart.

Först ser man blixtar på himlen och det är de som orsakar åska. Det är partiklar inne i åskmolnen som rör sig upp och ner i molnet på grund av starka vindar. Då blir partiklarna laddade och till slut blixtrar det till.

Eftersom blixten värmer upp luften så kan det runt omkring bli mer än 30 000 grader. Då utvidgar den heta luften sig och krockar med den kalla luften och åskans muller hörs.

Sammanfattningsvis kan man säga att när man ser stora gråa moln på himlen och det har varit varmt, så vet man att det ska bli oväder.



Ge poäng till de tre texterna om åska. Ge 1–10 poäng.

	Text 1	Text 2	Text 3
Rubrik			
Inledande definition			
Händelserna i steg			
Sammanfattning			
Sambandsord för tid			
Sambandsord för orsak/verkan			
Ämnesspecifika ord			
Komplexa meningar			

Kommentera de tre texterna. Vad var bra? Vad kan förbättras?

Text 1: _____

Text 2: _____

Text 3: _____

Vad är en glaciär?

En glaciär är en anhopning av snö och is som rör sig på grund av sin egen tyngd.

Glaciärer uppstår i bergs- eller polartrakter, ofta i dalar eller på läsidan av ett berg, där mycket snö samlas. Snön som faller hinner inte smälta undan innan nästa vinter kommer med ny snö. Snön packas i lager på lager och bottenlagret pressas ihop till is. Till sist blir istäcket så tjockt och tungt att isen sätts i rörelse.

Det tar tusentals år för en glaciär att bildas. Det område där glaciären bildas kallas ackumulationsområdet.

När glaciärer smälter bildas isälvar under isen. Dessa för med sig sten och sand, som förs vidare ut i sjöar eller hav.

Ibland mynnar en glaciär i ett hav eller en sjö och det händer att stora isberg eller isblock faller ner i vattnet. Man säger att glaciären kalvar.

Det finns kontinentalglaciärer och dalglaciärer. De förra finns till exempel på Grönland och i Antarktis. Eftersom de ligger på höga breddgrader (cirka 160 grader) faller solstrålarna in snett. Det mesta av dem reflekteras i isen och orsakar därför nästan ingen smältning.

I Sverige finns cirka 300 ganska små dalglaciärer. Dalglaciärer finns även i områden kring ekvatorn, men då bara på berg som är mycket höga (mer än 5 000 m.ö.h.) till exempel i Anderna i Sydamerika och på Kilimanjaro i Östafrika.

Ungefär 10 procent av jordens yta är täckt av glaciärer och de utgör jordens största resurs av sötvatten.



Återberättande texter

Dagbokstexter

Redovisningar

Rapporter

Artiklar



Återberättande texter



Syfte

Att återberätta något som hänt

Struktur

Rubrik

Inledning som ger bakgrund (vem, var, när)

Händelser i kronologisk ordning

Avslutning som sammanfattar eller kommenterar

Språkliga drag

Preteritum

Beskrivande verb

Första eller tredje person

Sambandsord för tid

Texter

Dagbokstexter

Redovisningar

Rapporter

Artiklar

Biografier



Beskrivande texter

Faktatexter

... om djur

... om klimat

... om länder, människor och religioner

Beskrivande texter



Syfte

Att klassificera och beskriva

Struktur

Rubrik

Inledning som klassificerar

Beskrivning indelad i olika stycken efter innehåll

Språkliga drag

Presens

Opersonlig form

Ämnesspecifika ord

Sambandsord

Texter

Faktatexter som beskriver djur, länder, klimat, religioner, upptäckter



Instruerande texter

Instruktioner

Recept

Arbetsbeskrivning

Manualer

Instruerande texter



Syfte

Att instruera hur man gör något

Struktur

Rubrik som talar om vad det handlar om

Lista med material/ingredienser

Stegvisa instruktioner i kronologisk ordning, ofta numrerade

Bilder som stödjer texten

Språkliga drag

Imperativ

Opersonlig form

Beskrivande verb

Sambandsord

Ämnesspecifika ord

Texter

Arbetsbeskrivningar

Recept

Instruktioner

Manualer



Berättande texter

Fabler

Sagor

Noveller

Äventyrsberättelser

Spökhistorier



Berättande texter

Syfte

Att roa och förmedla budskap

Struktur

Rubrik

Inledning som talar om vem det handlar om, var och när det händer

En serie händelser, en konflikt, en upplösning samt en avslutning

Språkliga drag

Preteritum

Första eller tredje person

Beskrivande verb

Dialoger

Uttrycksfullt språk (adjektiv, adverb, liknelser, metaforer ...)

Sambandsord

Texter

Fabler

Sagor

Noveller

Äventyrsberättelser

Spökhistorier



Argumenterande texter

Insändare

Broschyrer

Annonser

Klagobrev

Argumenterande texter



Syfte

Att argumentera för en åsikt, att övertyga

Struktur

Rubrik

Inledning som presenterar en åsikt

Argument uppdelade i stycken

Avslutning som sammanfattar eller upprepar åsikten

Språkliga drag

Presens (utom vid historiska händelser)

Känsloladdat, lockande och övertygande språk

Sambandsord för ordning samt orsak och verkan

Texter

Insändare

Annonser

Broschyrer

Klagobrev



Förklarande texter

Faktatexter som förklarar
olika fenomen ...

... hur något fungerar

... varför något händer

Förklarande texter



Syfte

Att förklara hur något fungerar, varför något händer

Struktur

Rubrik

Inledning som definierar vad som ska förklaras

Förklaring i olika steg

Bilder och diagram som stödjer texten

Språkliga drag

Presens (utom vid historiska händelser)

Opersonlig form

Ämnesspecifika ord

Sambandsord för tid, orsak och verkan

Texter

Faktatexter som förklarar fenomen (vattnets kretslopp, orkaner), hur något fungerar (blodomloppet) ...



Återberättande texter

- Lägg till detaljer för att göra händelserna levande.
- Använd namn på personer och platser.
- Välj händelser som kan roa och intressera eller som på annat sätt är speciella.
- Planera din text med en tankekarta. Gör anteckningar eller rita bilder. Tänk på frågorna när, vem, var, vad och varför.
- Avsluta genom att kommentera en eller flera händelser.

SKRIVTIPS

Beskrivande texter

- Planera texten med rubriker och underrubriker.
- Använd ett tydligt språk för att inte förvirra läsaren.
- Inled med en tydlig klassifikation.
- Använd tabeller, bilder och diagram för att förtydliga och ge mer information.
- Fråga dig själv: Har jag fått med den information jag ville ge?

SKRIVTIPS

Instruerande texter

- Skriv en rubrik som talar om vad instruktionen handlar om.
- Var tydlig med material, ingredienser och arbetsordning.
- Använd punktlista, numrerad lista (eller bokstäver) i arbetsordningen för att hjälpa läsaren.
- Skriv korta tydliga meningar.
- Använd adjektiv och adverb bara om de behövs.
- Läs igenom din instruktion och kontrollera om den kan användas av en person som inte vet hur man gör.

SKRIVTIPS

Berättande texter

- Tänk ut några viktiga händelser.
- Försök att skapa en bild i huvudet av berättelsen medan du skriver.
- Ge personerna i berättelsen tydliga karaktärsdrag, som god, elak, lat, dum osv.
- Undvik att tala om för läsaren vad han/hon ska känna, till exempel *det var otäckt*. Försök istället få läsaren att känna att det är otäckt genom att beskriva hur det ser ut, låter och känns.
- Visa vad personerna känner genom att beskriva vad de säger eller gör. Exempel: *Hennes underläpp darrade (i stället för: hon var ledsen)*.
- Tänk igenom hur din berättelse ska sluta, så att händelserna kan knytas samman i slutet.
- Ta med vädret, vilken årstid, vilken tid på dagen det är i din miljöbeskrivning.
- Invagga läsaren i trygghet, låt personerna göra något trevligt och presentera därefter ett problem.

SKRIVTIPS

Argumenterande texter

- Använd starka argument och bevis för att övertyga dina läsare.
- Använd fakta.
- Använd motargument.
- Använd ett starkt och positivt språk.
- Blanda korta och långa meningar för att övertyga.
- Få läsaren att tro att alla andra gör så här, att alla andra håller med, eller att detta kommer att göra dem till bättre och lyckligare personer. Exempel: *Alla håller med om att ... Vi känner alla till att ...*
- Använd alliteration, rim, ordlekar, ordspråk och retoriska frågor för att göra slagkraftiga slogans. Exempel: *Bra böcker billigt!*
- Tänk på att en bild kan säga mer än tusen ord.
- I sammanfattningen måste du ange skäl för ditt beslut.

SKRIVTIPS

Förklarande texter

- Bestäm om diagram, kartor och bilder behövs i förklaringen.
- Använd en rubrik som talar om vad du ska förklara.
- Använd *hur* eller *varför* i rubriken.
- Presentera ämnet för läsaren i inledningen.
- Organisera texten och bilderna så att de förklarar *vad*, *var*, *hur* och *varför*.
- Fråga dig själv: Är texten tydlig?

SKRIVTIPS

Argumenterande texter

Börjar	Utvecklar	Befäster	Utvidgar
SYFTE Förstår varför man skriver argumenterande texter.	Förstår att argumenterande texter kan skrivas i olika sammanhang. Försöker anpassa texten till syftet.	Förstår att skrivandet kan vara ett verktyg för att påverka. Kan anpassa texten till syftet och målgruppen.	Förstår att skrivandet kan vara ett verktyg för att påverka i olika sammanhang. Kan och vågar på egen hand anpassa och variera texten utifrån syfte och målgrupp.
INNEHÅLL Åk 4: Annonsens innehåll är enkelt och anpassningen till målgruppen är oklar. Åk 5–6: Innehållet i texten är begripligt och en åsikt presenteras.	Annonsens innehåll är begripligt och i viss mån anpassat till innehållet och målgruppen. Innehållet är relativt tydligt och en åsikt med några argument presenteras.	Annonsens innehåll är relativt tydligt och anpassat till innehållet och målgruppen. Innehållet är tydligt och en åsikt med ett flertal underbyggda argument presenteras.	Annonsens innehåll är tydligt och väl anpassat till innehållet och målgruppen. Innehållet är tydligt och en tydlig åsikt med flera väl underbyggda argument presenteras. Texten innehåller även motargument.
STRUKTUR Börjar använda strukturen för en argumenterande text.	Följer till viss del strukturen för en argumenterande text.	Följer strukturen för en argumenterande text på ett ändamålsenligt sätt.	Följer tydligt strukturen för en argumenterande text och anpassar den effektivt till syftet, innehållet och målgruppen.
Åk 4: Annonsen har bild och text.	Annonsens bild och text samverkar.	Annonsens bild och text har ett tydligt budskap och en genomtänkt layout.	Annonsens bild, text och layout kompletterar varandra och har ett genomtänkt och tydligt budskap.
Åk 5–6: <i>Inledning:</i> Skriver en inledning med en personlig åsikt, "jag tycker ..."	Skriver en inledning som antyder vilken ståndpunkt som kommer att föras fram.	Skriver en inledning som ger en bakgrund och tydligt presenterar ståndpunkten.	Skriver en inledning som ger en bakgrund, presenterar åsikten samt sammanfattar de kommande argumenten.
<i>Argument:</i> Presenterar enstaka argument för sin åsikt.	Ger argument men saknar logisk organisation av dem.	Ger argument i logisk ordning, inkluderar detaljer för att underbygga argumenten.	Ger argument i logisk följd, belägger argumenten med bevis, varje stycke inleds med ett argument som utvecklas.
<i>Avslutning:</i> Har en enkel avslutning eller sammanfattning.	Avslutar med en personlig åsikt.	Summerar med ett stycke som återger det väsentliga i argumentationen.	Skriver en avslutning som upprepar de viktigaste punkterna. Sammanfattar i en slutsats.





SPRÅKLIGA DRAG Börjar använda enstaka språkliga drag som är typiska för argumenterande text.	Börjar med större säkerhet använda de språkliga drag som är typiska för argumenterande text.	Använder de språkliga drag som är typiska för argumenterande text.	Använder och utvecklar de språkliga dragen för argumenterande text.
Åk 4: Använder enstaka knep för att övertyga.	Använder några knep för att övertyga.	Använder en rad knep för att övertyga.	Använder väl valda knep för att manipulera och övertyga.
Åk 5–6: <i>Textbindning:</i> Skriver korta meningar utifrån sitt eget perspektiv.	Använder enkla sambandsord för att binda ihop meningar och utveckla argumenten, t.ex. och, sen, men, eftersom, för att ...	Utvecklar textbindningen genom att använda sambandsord som tar in ett annat perspektiv, t.ex. även om, å andra sidan ...	Använder mera komplexa sambandsord som t.ex. vidare, ytterligare, faktiskt, till exempel ...
<i>Tempus:</i> Blandar olika tempus.	Använder presens relativt konsekvent.	Använder presens konsekvent.	Väljer och använder tempus anpassat till innehållet.
<i>Ordval:</i> Ordvalet är enkelt och talspråkligt.	Börjar använda adjektiv och adverb.	Använder adjektiv och adverb för att göra texten mera effektiv.	Har ett medvetet ordval, Använder varierade verb ofta i passiv form, "det sägs ..."
<i>Språkliga knep:</i> Försöker underbygga sina argument med enkla "språkliga knep".	Använder några språkliga knep för att underbygga sina argument.	Förstår att språkliga knep kan användas för att påverka och använder några sådana.	Förstår att språkliga knep kan användas för att påverka och använder för ämnet och målgruppen väl valda sådana.

Berättande texter

Börjar	Utvecklar	Befäster	Utvidgar
SYFTE Börjar förstå varför berättelser skrivs. Kan identifiera en berättande text.	Förstår varför berättelser skrivs och att de kan se olika ut. Försöker anpassa texten till syftet.	Förstår att berättelser kan skrivas för att underhålla, undervisa, informera osv. och samtidigt ge läsaren möjlighet att använda sin fantasi. Kan anpassa texten till syftet och målgruppen.	Förstår att berättelser kan skrivas med olika syften och att läsarna tolkar berättelser på olika sätt. Kan och vågar på egen hand anpassa och variera texten utifrån syfte och målgrupp.
INNEHÅLL Texten är begriplig men den "röda tråden" är svag.	Texten är begriplig och innehåller en enkel handling med en tydlig "röd tråd".	Texten har ett relativt tydligt innehåll, med utvecklad handling och "röd tråd".	Texten har ett tydligt och för målgruppen intressant innehåll, med en väl utvecklad handling och tydlig "röd tråd".
STRUKTUR Skriver en rad löst sammanhängande händelser med en enkel avslutning.	Har en i huvudsak fungerande struktur. Introducerar personer och miljöer och fokuserar sedan på en rad händelser med ett enkelt slut.	Har en relativt väl fungerande struktur. Orienterar läsaren genom att berätta detaljer, valda för att stegra berättelsens utveckling. Problem introduceras och löses på ett tillfredsställande sätt.	Har en väl fungerande struktur. Väljer att använda, manipulera eller lämna konventionell textstruktur för att skapa spänning.
<i>Inledning:</i> Tar bara med delar av informationen och förutsätter att läsaren delar bakgrundkunskapen. Bristande information om tid och plats.	Försöker vägleda läsaren med en enkel miljöbeskrivning. Har med information om tid, plats och personer utan närmare beskrivning.	Beskriver tid, plats och personer med detaljer för att ge berättelsen ett sammanhang.	Försöker sig på nyskapande berättelsedrag. Ger tillräckligt med detaljer för att etablera samband mellan miljö, huvudpersoner och bipersoner.
<i>Komplikation:</i> Återger en rad händelser men saknar komplikation.	Har en inledande händelse som antyder en komplikation. Kopierar och använder komplikationer från välkända berättelser.	Skapar en tydlig berättelsekurva och utvecklar handlingen genom att ha med mer än en komplikation.	Utvecklar en berättelsekurva som är följdriktig och sammanhängande. Utvecklar och löser varje komplikation i olika avsnitt. Manipulerar läsaren genom att ge noga utvald information vid olika tillfällen.
<i>Avslutning:</i> Skriver en enkel avslutning, t.ex. "Det var en dröm."	Försöker skriva en avslutning. Använder vanliga teman, t.ex. att det goda besegrar det onda.	Försöker sammanfatta med avsikt att föra berättelsen mot en upplösning. Visar på samspel och konflikter mellan karaktärer och löser någon av konflikterna.	Binder tydligt ihop de olika delarna med avsikt att föra berättelsen mot en upplösning. Visar på samspel och konflikter mellan karaktärer och löser någon av konflikterna.





SPRÅKLIGA DRAG Använder ett fåtal av de språkliga drag som är typiska för en berättande text.	Använder några av de språkliga drag som är typiska för en berättande text.	Använder de språkliga drag som är typiska för en berättande text.	Använder och utvecklar de språkliga drag som är typiska för en berättande text.
<i>Ordval och meningsbyggnad:</i> Ordvalet är vardagligt och meningsbyggnaden i huvudsak korrekt men utan variation.	Ordvalet är relativt varierat och meningsbyggnaden korrekt med viss variation. Börjar använda adjektiv och beskrivande verb.	Ordvalet är varierat och meningsbyggnaden varieras (både vad gäller längd och sätt att inleda meningarna), med avsikt att skapa spänning och tempoväxling. Använder adjektiv, adverb och beskrivande verb. Använder liknelser och bisatser inledda med prepositioner och adverb, för att utveckla texten.	Ordvalet är passande och höjer kvaliteten och visar på god språklig variation. Kontrollerar effektivt språket och strukturen och väljer noga ord och stil.
<i>Första/tredje person:</i> Byter ofta från tredje person till första person.	Skriver konsekvent i första eller tredje person.	Anpassar perspektivet på ett i stort sett korrekt sätt.	Anpassar perspektivet på ett för sammanhanget korrekt sätt.
<i>Direkt och indirekt tal:</i> Använder sällan direkt tal.	Återger tal ibland. Börjar använda riktig interpunktion i dialoger.	Använder dialoger på ett för sammanhanget passande och korrekt sätt.	Använder dialoger på ett effektivt och ändamålsenligt sätt.
<i>Tempus:</i> Har vissa svårigheter att hålla ett bestämt tempus.	Håller sig i viss mån till ett och samma tempus.	Använder tempus korrekt.	Använder tempus korrekt och effektivt.
<i>Sambandsord:</i> Använder några få enkla sambandsord, som t.ex. "och, sen".	Använder vanliga sambandsord som t.ex. "för att, därför, så att".	Använder mera komplexa sambandsord som t.ex. "även om, å andra sidan".	Använder sambandsord på ett välutvecklat sätt, så att texten är lätt att följa och förstå.
<i>Berättarteknik:</i> Texten innehåller några få gestaltande beskrivningar eller berättartekniska grepp.	Texten innehåller enkla gestaltande beskrivningar samt en del berättartekniska grepp, avsedda att skapa spänning och väcka intresse.	Texten innehåller gestaltande beskrivningar av olika slag, liksom olika berättartekniska grepp, medvetet valda för att skapa spänning och väcka intresse.	Texten innehåller välutvecklade gestaltande beskrivningar av olika slag, såväl som liknelser och metaforer. De berättartekniska knepn är medvetet valda och fungerar effektivt.

Beskrivande texter

Börjar	Utvecklar	Befäster	Utvidgar
SYFTE Förstår syftet med beskrivande text på enkel nivå.	Förstår syftet med beskrivande text. Försöker anpassa texten till syftet.	Förstår att syftet med beskrivande text är att förmedla information. Kan anpassa texten till syftet och målgruppen.	Förstår att det finns olika typer av beskrivande text och att strukturen är beroende av syftet med texten. Kan och vågar på egen hand anpassa och variera texten utifrån syfte och målgrupp.
INNEHÅLL Håller sig huvudsakligen till ämnet och ger enkel information.	Håller sig till ämnet och ger information på ett fungerande sätt.	Håller sig till ämnet och ger tydlig information på ett ändamålsenligt sätt.	Utvecklar ämnet och ger omfattande information på ett ändamålsenligt och effektivt sätt.
STRUKTUR Skriver observationer eller återberättar vad som hänt.	Använder delvis strukturen för beskrivande text.	Använder strukturen för beskrivande text.	Använder strukturen för beskrivande text och anpassar den till syfte och målgrupp.
<i>Klassifikation:</i> Försöker klassificera och generalisera.	Utvecklar sina försök att generalisera och klassificera.	Skriver en inledning med en generaliserande klassifikation.	Skriver en inledning med en tydlig generaliserande klassifikation som är relevant för ämnet.
<i>Beskrivning:</i> Fokuserar på en del av ämnet t.ex. "Min katt ..." Tar med irrelevant information.	Ger begränsad information. Börjar organisera texten i stycken efter innehåll. Väljer ut och utvecklar några delar av ämnet.	Beskriver rätt och detaljerat olika delar av ämnet. Kan välja och utveckla några delar. Försöker göra jämförelser som hjälper läsaren att förstå innehållet.	Inkluderar detaljerad information som är vald på grund av sin relevans för ämnet. Tolkar och utvecklar viktig information. Organiserar fakta i innehållsligt avdelade stycken, som följer på varandra i logisk ordning.
SPRÅKLIGA DRAG Använder några av de språkliga drag som är typiska för en beskrivande text.	Använder flera av de språkliga drag som är typiska för en beskrivande text.	Använder de språkliga drag som är typiska för en beskrivande text.	Använder och utvecklar de språkliga drag som är typiska för en beskrivande text.
<i>Tempus:</i> Har svårigheter att hålla samma tempus (presens) igenom hela texten.	Håller samma tempus igenom i stort sett hela texten.	Håller samma tempus i hela texten.	Håller samma tempus och förstår betydelsen av vilket tempus som väljs (vanligtvis presens men preteritum för tillbakablickar och historiska texter).
<i>Ordval:</i> Använder några få ämnesspecifika ord.	Använder flera enklare ämnesspecifika ord.	Använder ett för ämnet väl avvägt ordval, med många ämnesspecifika ord.	Använder ett för ämnet väl avvägt ordval, med många ämnesspecifika ord samt allmängiltiga ord, som t.ex. "människligheten", "däggdjur" osv.
<i>Jämförelser:</i> Gör enstaka jämförelser.	Gör ett flertal jämförelser.	Gör jämförelser för att förtydliga innehållet.	Förstår att jämförelser kan användas för att förtydliga innehållet och använder ett för jämförelser väl avvägt språk.

Förklarande texter

Börjar	Utvecklar	Befäster	Utvidgar
SYFTE Förstår vad orsak och verkan är. Kan identifiera en förklarande text.	Kan redogöra för några områden där förklarande texter skrivs. Försöker anpassa texten till syftet.	Förstår att syftet med en förklarande text är att förklara ett fenomen eller hur något fungerar. Kan anpassa texten till syftet och målgruppen.	Förstår att det finns olika typer av förklaringar, som anger orsak/verkan eller som beskriver processer. Kan och vågar på egen hand anpassa och variera texten utifrån syfte och målgrupp.
INNEHÅLL Innehållet är begripligt men ej anpassat till uppgiften.	Innehållet är begripligt och i viss mån anpassat till uppgiften. Innehåller enkla resonemang.	Innehållet är tydligt och anpassat till uppgiften. Innehåller utvecklade resonemang.	Innehållet är tydligt och väl anpassat till uppgiften. Innehåller väl utvecklade resonemang.
STRUKTUR Skriver observationer och kommenterar dessa.	Börjar använda strukturen för en förklarande text.	Planerar och organiserar information enligt strukturen för en förklarande text.	Kan självständigt söka, planera, organisera och presentera information, så att förklaringen blir tydlig och lätt att följa.
<i>Definition:</i> Skriver personligt, "jag ska berätta om ..."	Försöker skriva en inledande definition.	Skriver en inledande definition.	Inleder med en tydlig och välformulerad definition av fenomenet.
<i>Förklaring:</i> Förklarar genom att använda ett personligt språk, t.ex. "det får mig att frysa" istället för "det sänker kroppstemperaturen".	Förklarar genom att använda sambandet mellan orsak och verkan, t.ex. "om....så, därför, eftersom ..."	Förklarar sambandet mellan orsak och verkan i logiska steg..	Knyter effektivt ihop information för att tydligt, stegvis och logiskt visa sambandet mellan orsak och verkan.
<i>Sammanfattning:</i> Har en enkel sammanfattning.	Sammanfattar vissa delar av texten.	Sammanfattar de viktigaste stegen i ett avslutande stycke.	Skriver en tydlig sammanfattning som innehåller de olika stegen i förklaringen.
SPRÅKLIGA DRAG Använder enstaka språkliga drag som är typiska för en förklarande text.	Använder några av de språkliga drag som är typiska för en förklarande text.	Använder de språkliga drag som är typiska för en förklarande text.	Använder och utvecklar de språkliga drag som är typiska för en förklarande text.
<i>Textbindning:</i> Försöker förklara och använder enstaka sambandsord för orsak/verkan.	Använder med större säkerhet enkla sambandsord för orsak/verkan.	Använder ett varierat urval av sambandsord för orsak/verkan.	Varierar sambandsorden för orsak/verkan och anpassar dem efter innehållet och målgruppen.
<i>Meningskonstruktion:</i> Skriver enkla meningar.	Försöker skriva komplexa meningar.	Skriver komplexa meningar för att tydliggöra information.	Skriver komplexa meningar för att tydliggöra information, sammanfatta innehåll och skapa sammanhang.
<i>Ordval:</i> Har ett enkelt ordval.	Använder några ämnesspecifika ord.	Använder mestadels ämnesspecifika ord.	Använder ämnesspecifika ord och ger definitioner där det behövs.

Instruerande texter

Börjar	Utvecklar	Befäster	Utvidgar
SYFTE Förstår syftet med enkla instruktioner, som till exempel recept.	Förstår syftet och fördelarna med skrivna instruktioner. Försöker anpassa texten till syftet.	Förstår att skrivna instruktioner kan användas inom en mängd områden. Kan anpassa texten till syftet och målgruppen.	Förstår syftet och kan se fördelarna med olika typer av instruktioner. Kan och vågar på egen hand anpassa och variera texten utifrån syfte och målgrupp.
INNEHÅLL Innehållet är begripligt.	Innehållet är relativt tydligt.	Innehållet är tydligt och anpassat till syftet.	Innehållet är tydligt och väl anpassat till syftet och ämnet.
STRUKTUR Skriver kortfattat i återberättande form.	Försöker använda strukturen för instruerande text.	Använder strukturen för en instruerande text och anpassar texten till strukturen.	Har en väl fungerande struktur och kan anpassa strukturen efter olika typer av instruktioner.
<i>Rubrik:</i> Nämner målet med texten i förbigående.	Skriver målet som rubrik.	Skriver målet som en väl formulerad rubrik.	Skriver målet som en rubrik, väl formulerat och anpassat till innehållet.
<i>Material:</i> Nämner några material.	Listar de material som behövs.	Listar material och mängd under en rubrik.	Listar material och exakta mängder på ett tydligt sätt.
<i>Arbetsgång:</i> Behöver hjälp för att få med alla steg i rätt ordning.	Får med de flesta stegen, skriver dem i rätt ordning.	Har med alla steg i rätt ordning för att målet ska nås och skriver dem i rätt ordning.	Har med alla steg och skriver tydliga instruktioner för hur och när varje steg ska utföras.
SPRÅKLIGA DRAG Använder enstaka språkliga drag som är typiska för en instruerande text.	Använder några av de språkliga drag som är typiska för en instruerande text.	Behärskar de språkliga drag som är typiska för en instruerande text.	Behärskar och utvecklar de språkliga drag som är typiska för en instruerande text.
<i>Textbindning:</i> Knyter samman de olika stegen med "och sen".	Använder några sambandsord för tid till exempel först, därefter, sedan, när.	Använder ett bredare urval av sambandsord som till exempel medan, under tiden, slutligen.	Använder ett varierat urval av sambandsord för att leda läsaren genom texten.
<i>Verb i imperativ:</i> Använder ett du-tilltal, till exempel "du lägger i bananen och sen mosar du den".	Använder ett mera opersonligt tilltal, till exempel "man ska mosa bananen".	Börjar meningarna med verb i imperativ och utelämnar du och man.	Använder verb i imperativ på ett korrekt sätt, även när meningen inte börjar med ett verb.
<i>Ämnesspecifika ord:</i> Har ett enkelt ordval med få ämnesspecifika ord.	Använder i viss grad ämnesspecifika ord.	Använder ämnesspecifika ord för material och måttangivelser.	Använder konsekvent en för ämnet väl anpassad terminologi.
<i>Beskrivande ord:</i> Använder enkla verb.	Använder beskrivande verb.	Använder beskrivande verb, adjektiv och adverb.	Använder, beskrivande verb, adjektiv och adverb på ett effektivt sätt, till exempel "skruva försiktigt".

Återberättande texter

Börjar	Utvecklar	Befäster	Utvidgar
SYFTE Använder återberättandet för att berätta om något självupplevt. Kan identifiera en återberättande text.	Använder återberättandet för att återge händelser av olika slag. Försöker anpassa texten till syftet.	Förstår att återberättande text kan användas för att återge och beskriva händelser. Förstår att dagböcker, biografier, nyhetsartiklar m.m. kan vara återberättande texter. Kan anpassa texten till syftet och målgruppen.	Förstår att återberättande text kan skrivas för många syften och för olika målgrupper. Kan och vågar på egen hand anpassa och variera texten utifrån syfte och målgrupp.
INNEHÅLL Håller sig huvudsakligen till ämnet, men den "röda tråden" är svag.	Håller sig till ämnet och har ett begripligt innehåll, med en "röd tråd".	Håller sig till ämnet och har ett tydligt innehåll med en tydlig "röd tråd".	Håller sig till ämnet och utvecklar innehållet på ett ändamålsenligt och effektivt sätt utan att tappa den "röda tråden".
STRUKTUR Skriver en enkel redogörelse men utan någon tydlig struktur.	Har en i huvudsak fungerande struktur. Redogör för tid, plats, deltagare och händelser.	Har en relativt väl fungerande struktur. Ger en kortfattad men fullständig orientering vad gäller tid, plats och deltagare, följt av kronologiskt återgivna händelser.	Har en väl fungerande struktur. Organiserar efter strukturen hos en återberättande text och börjar med en orientering för att skapa intresse följt av viktiga händelser och en avslutning.
<i>Inledning:</i> Ger bristfällig information om vem, var och när.	Ger en kortfattad orientering om vem, var och när.	Ger en orientering om vem, var och när, med för sammanhanget viktiga detaljer.	Ger all relevant bakgrundsinformation som läsaren behöver för att förstå texten.
<i>Händelser:</i> Använder talspraksstruktur och ger alla händelser samma vikt..	Återger händelserna kronologiskt och lägger till lite information vid de mest betydelsefulla händelserna.	Återger händelserna kronologiskt. Utvecklar de viktigaste händelserna och beskrivningen av de viktigaste personerna.	Återger händelserna kronologiskt. Utvecklar viktiga händelser så att läsaren får en tydlig bild. Tolkar händelser med liknelser och metaforer och inkluderar personliga reflektioner och kommentarer.
<i>Avslutning:</i> Har en enkel avslutning.	Skriver en enkel utvärderande avslutning.	Skriver en mera omfattande avslutning med utvärderande kommentarer.	Skriver en sammanfattande kommentar som innehåller både utvärdering och sammanfattning av händelserna.
SPRÅKLIGA DRAG Använder få av de språkliga drag som är typiska för återberättande text.	Använder några av de språkliga drag som är typiska för återberättande text.	Använder korrekt de språkliga drag som är typiska för återberättande text.	Använder och utvecklar de språkliga drag som är typiska för återberättande text.
<i>Sambandsord:</i> Använder ett litet urval av sambandsord för tid, t.ex. "sen", "och sen".	Använder ett begränsat urval av sambandsord för tid.	Har en större variation av sambandsord för tid.	Skriver sammanhängande och varierat med hjälp av olika sambandsord för tid.
<i>Direkt och indirekt tal:</i> Återger varken direkt eller indirekt tal.	Återger direkt tal och/eller indirekt tal.	Återger direkt och indirekt tal med rätt interpunktion.	Återger direkt och indirekt tal med rätt interpunktion och på ett effektivt sätt.
<i>Pronomen:</i> Upprepar namn istället för att använda pronomen.	Börjar använda pronomen.	Använder namn och pronomen på ett för läsaren tydligt och lättolkat sätt.	Använder namn och pronomen korrekt och på ett medvetet sätt, för att underlätta för läsaren.